

Azərbaycan Respublikası
Ədliyyə Nazirliyi

“Bələdiyyələrin statusu və
onların fəaliyyətinə inzibati nəzarət”

METODİK VƏSAİT

Bakı - 2026

Azərbaycan Respublikası
Ədliyyə Nazirliyi

Bələdiyyələrin statusu və onların fəaliyyətinə inzibati nəzarət

Bu metodik vəsait “Bələdiyyələrin statusu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 49-1-ci maddəsinə əsasən bələdiyyələrin fəaliyyətinin təşkilinə kömək və onlara yerli özünüidarəetmə fəaliyyətinin qanunauyğun həyata keçirilməsi sahəsində metodoloji yardım göstərilməsi üzrə tədbirlər çərçivəsində hazırlanmışdır.

Hazırladı: Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin
Bələdiyyələrlə iş baş idarəsi

Rəyçilər: Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin
Ədliyyə Akademiyası

Bakı - 2026

Azərbaycan Respublikası
Ədliyyə Nazirliyi

MÜNDƏRİCAT

Giriş	3
I fəsil – Yerli özünüidarəetmə haqqında ümumi məlumat	5
1.1 Yerli özünüidarəetmənin anlayışı və konstitusion əsasları.....	5
1.2 Bələdiyyə fəaliyyətini tənzimləyən qanunvericilik aktları.....	10
II fəsil – Yerli özünüidarənin həyata keçirilməsi formaları	15
2.1 Yerli özünüidarəetmə orqanları və onların formalaşdırılma qaydaları	15
2.2 Vətəndaşların öz iradəsini birbaşa ifadə etməsi və yerli özünüidarənin həyata keçirilməsinin digər formaları	23
III fəsil – Bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarətin həyata keçirilmə qaydası və şərtləri	28
3.1 Bələdiyyələrin fəaliyyətində qanunçuluğun təmini və inzibati nəzarətin həyata keçirilmə şərtləri	28
3.2 Bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarətin istiqamətləri və hüquqi əsası	33
3.3 Bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarətin nəticələrinə dair təhlil	40
Ədəbiyyat siyahısı	42

Bakı - 2026

Azərbaycan Respublikası
Ədliyyə Nazirliyi

GİRİŞ

Azərbaycanda yerli özünüidarəetmənin ilk ünsürləri hələ XIX əsrdə formalaşmışdır. Belə ki, həmin dövrdə əhalinin sayının artması, şəhərlərin sürətlə böyüməsi və sənayenin inkişafı idarəetmə sistemi sahəsində islahatların aparılması zərurətini şərtləndirmiş və ilk dəfə Bakı şəhərində yerli özünüidarəetmə orqanı olan Bakı şəhər dumasına seçkilər keçirilmiş və Dumaya seçkilərdə namizədlər üçün müəyyənləşdirilmiş bir sıra məhdudiyyətlərə baxmayaraq az sayda da olsa yerli ziyalılar əhalini təmsil etmək hüququ əldə etmişdi.

Daha sonra Gəncə şəhərində tam səlahiyyətli, Şamaxı, Quba, Lənkaran, Şəki şəhərlərində isə məhdud səlahiyyətlərə malik yerli özünüidarəetmə orqanları fəaliyyətə başlamışdı.

1918-ci ilin martında hakimiyyəti ələ almış bolşeviklər tərəfindən şəhər duması buraxılmış və 1918-ci il aprelin 10-da İnkilabi Müdafiə Komitəsinin dekreti ilə Bakı şəhər duması ləğv olunaraq onun funksiyaları xüsusi şəhər təsərrüfatı şöbəsinə verilmişdi.

Daha sonra Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə yerli özünüidarəetmə institutu yenidən bərpa edildi.

Müstəqillik dövründə bələdiyyə institutunun hüquqi statusu, fəaliyyətinin qanuni əsasları ilk dəfə Ümummilli Lider Heydər Əliyevin fəaliyyəti dövründə, 12 noyabr 1995-ci ildə qəbul edilən Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında öz əksini tapdı. 1999-cu ilin dekabrında ilk bələdiyyə seçkilərinin keçirilməsi ilə bu institutun formalaşması istiqamətində əməli addımlar atılmağa başladı.

Yerli özünüidarəetmə orqanlarının dövlət idarəçiliyində mühüm yer tutması, bu sahədə hüquqi bazanın yaradılması məqsədilə beynəlxalq aktlardan irəli gələn norma və prinsiplərə uyğun çoxsaylı qanunvericilik aktları işlənib hazırlanmışdır.

Qeyd olunmalıdır ki, Azərbaycanda bələdiyyələr müstəqil fəaliyyət göstərən orqan olsalar da, onlara verilmiş müstəqillik bələdiyyələrin dövlət və vətəndaş cəmiyyəti nəzarətindən kənarda qalması anlamına gəlmir. Bələdiyyələr dövlət və cəmiyyət qarşısında məsuliyyət daşıyır, onlar yerli əhəmiyyətli sosial-iqtisadi məsələlərin həllinə bilavasitə cavabdehdir.

Hazırkı metodik vəsait bələdiyyələrin institut kimi formalaşması, onların statusu, fəaliyyət istiqamətləri, bu sahədə yaranan münasibətləri tənzimləyən normativ hüquqi baza, bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarətin istiqamətləri və hüquqi əsasları ilə bağlı məsələləri əhatə edir və üç fəsildən ibarətdir.

“Yerli özünüidarəetmə institutunun anlayışı və bələdiyyələr” adlanan birinci fəsil 2 bölmədən ibarətdir. Həmin bölmələr “Yerli özünüidarəetmənin konstitusion əsasları” və “Bələdiyyə fəaliyyətini tənzimləyən qanunvericilik aktları” adlanır.

Fəslin birinci bölməsində yerli özünüidarəetmənin anlayışı, bu sahədə ayrı-ayrı ölkələrdə mövcud yanaşmalar, bələdiyyələrin müstəqilliyi, məsuliyyəti, eləcə də Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında yerli özünüidarəetmə institutu ilə bağlı nəzərdə tutulmuş məsələləri əhatə edir. İkinci bölmədə bələdiyyə fəaliyyətini tənzimləyən qanunvericilik aktlarının təhlili aparılmış, bu sahədə normativ hüquqi baza sadalanmışdır.

İkinci fəsil “Yerli özünüidarənin həyata keçirilməsi formaları” adlanır və 2 bölmədən ibarətdir. “Yerli özünüidarəetmə orqanları və onların formalaşdırılma qaydaları” adlanan birinci bölmədə bələdiyyələr və bələdiyyə orqanlarının formalaşdırılması, bu orqanların dövlət idarəetməsində yeri, daimi və başqa komissiyalar, onların yaradılması və fəaliyyəti, bələdiyyə idarəetməsi və kollegiallıq prinsipi kimi məsələlər əksini tapmışdır.

“Vətəndaşların öz iradəsini birbaşa ifadə etməsi və yerli özünüidarənin həyata keçirilməsinin digər formaları” adlanan ikinci bölmədə bələdiyyə seçkiləri, yerli əhalinin iradə ifadəsi, vətəndaşların bələdiyyələrə, bələdiyyə orqanlarına və onların vəzifəli şəxslərinə müraciəti, vətəndaş yığıncaqları, məhəllə komitələri barədə ətraflı məlumat verilmişdir.

Sonuncu, üçüncü fəsil “Bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarətin həyata keçirilmə qaydası və şərtləri” adlanır. Bu fəsil də 2 bölmədən ibarətdir.

“Bələdiyyələrin fəaliyyətində qanunçuluğun təmini və inzibati nəzarətin həyata keçirilmə şərtləri” adlanan birinci bölmə dövlətlə bələdiyyənin qarşılıqlı münasibətləri, bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarətin həyata keçirilməsinin qanuni əsasları, mütənasiblik prinsipi, inzibati nəzarətin həyata keçirilməsi şərtləri ilə bağlı məsələləri əhatə edir.

“Bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarətin istiqamətləri və hüquqi əsası” adlanan ikinci bölmədə isə inzibati nəzarət icraatının istiqamətləri, başlanma əsasları, bələdiyyə aktları, onlara dair qanunvericiliklə müəyyən edilmiş tələblər, inzibati icraatın həyata keçirilmə müddətləri və digər məsələlərə geniş yer verilmişdir.

Hazırkı metodik vəsait hazırlanarkən bələdiyyə üzv və qulluqçularının vahid metodiki mənbədən istifadə etməklə hüquqi biliklərinin artırılması, bələdiyyə fəaliyyətinin qanunauyğun təşkilinə kömək və onların işində ümumilikdə müsbət irəliləyişlərə nail olunması hədəflənmişdir.

Göstərilənlərə əsasən bələdiyyələrə hazırkı vəsaitlə dərinlən tanış olmaları və vəsaitdə toxunulan məsələlər barədə qanunvericiliyin tələblərinin gələcək fəaliyyətlərində nəzərə alınması tövsiyə olunur.

Azərbaycan Respublikası
Ədliyyə Nazirliyi

I FƏSİL

YERLİ ÖZÜNÜİDARƏETMƏ HAQQINDA ÜMUMİ MƏLUMAT

1.1. Yerli özünüidarəetmənin anlayışı və konstitusion əsasları

Ümumxalq səsverməsi - referendum yolu ilə qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası ölkəmizdə bələdiyyə institutunun formalaşdırılmasında baza rolunu oynamışdır. Yerli özünüidarə elə bir qeyri dövlət sistemidir ki, bu sistem qanun çərçivəsində bələdiyyələrə yerli əhəmiyyətli məsələləri müstəqil və sərbəst şəkildə həll etmək hüququnu həyata keçirmək imkanı verir.

"Yerli özünüidarəetmə" termin olaraq ayrı-ayrı dövlətlərdə müxtəlif mənalarda işlənir. Məsələn, Almaniya Federativ Respublikasında "selbstverwaltung" – müstəqil idarəetmə, Böyük Britaniyada yerli hakimiyyətin səviyyəsindən asılı olaraq "self government" - özünüidarəetmə, "self administration" - yerli administrasiya, Rusiya Federasiyasında "mestnoye samoupravleniye" - yerli özünüidarəetmə, Gürcüstan Respublikasında - "sakrebulo", Qırğızıstan Respublikasında "keneş" - yerli özünüidarəetmə, Türkiyə və Azərbaycan Respublikalarında "bələdiyyə", "yerli özünüidarəetmə" terminlərindən geniş istifadə edilir. Müxtəlif dillərdə ifadə edilən bu terminlər eyni məzmunu malikdir.

Latın dilində "municipalis" sözü "şəhərə, qəsəbəyə və ya bələdiyyəyə aid olan" mənasında işlənir və kökü Qədim Romada "municipium" anlayışına dayanır ("mūnus" - vəzifə, xidmət, icma qarşısındakı öhdəlik, "capere" - götürmək, yerinə yetirmək mənasını ifadə edir). Bu halda "bələdiyyə" sözü "yerli qayğıları, yükü öz üzərimə götürürəm" mənası kəsb edir.

Azərbaycan Respublikasının hüquq sistemində istifadə edilən "bələdiyyə" termini mənşəcə ərəb sözü olub "şəhər idarəsi" deməkdir.

Yerli özünüidarəetməyə verilən anlayışların müxtəlifliyi bu institutun formalaşdığı cəmiyyətin inkişaf səviyyəsi, hüquq mədəniyyətindən asılıdır. Demokratik dövlət idarəçiliyində daha çox yerli özünüidarəetmənin dövlətdən "müstəqil" olmasına, yerli əhəlinin birbaşa idarəçilik institutu" olması ideyasına üstünlük verilir.

Ölkəmizdə yerli özünüidarəetmə orqanı olan bələdiyyələrin dövlət orqanları ilə təbəçilik münasibətləri olmadan müstəqil qurum kimi fəaliyyət göstərməsi ideyası əsas götürülmüş və bu prinsip yerli özünüidarə sahəsində meydana çıxan münasibətləri tənzimləyən qanunvericilik aktlarında öz əksini tapmışdır. Lakin bələdiyyələrin belə müstəqilliyi mütləq müstəqillik kimi çıxış etmir. Belə ki, bələdiyyələrin müstəqilliyinin hədləri qanunvericiliklə müəyyən edilmişdir. Bu müstəqilliyin onların öz səlahiyyətlərindən sui-istifadə etmələrinə, mənfi halların yaranmasına gətirib çıxarmasının qarşısının alınması üçün bələdiyyələrin yerli əhali qarşısında məsuliyyətinin istisna edilməməsi, bələdiyyələr tərəfindən qəbul edilən qərarların qanunvericilik aktlarının tələblərinə uyğun olmasına inzibati qaydada nəzarət edilməsi məsələsi də qanunvericiliklə öz əksini tapmışdır. Yerli əhəmiyyətli məsələlərin dövlət orqanlarının iştirakı olmadan müstəqil həlli, müəyyən həddə fəaliyyət azadlığını, eyni zamanda əhali qarşısında məsuliyyəti özündə ehtiva edir. Ümumilikdə yerli özünüidarəetmə bələdiyyənin öz ərazi hüddudlarında yerli əhəlinin maraqlarına xidmət etməlidir.

Beləliklə, bələdiyyələr yerli büdcənin vəsaitləri hesabına müvafiq ərazi daxilində əhəlinin mənafeyindən çıxış edərək yerli əhəmiyyətli məsələlərin müstəqil, lakin öz məsuliyyəti ilə həlli üçün seçkilər əsasında formalaşdırılan yerli özünüidarəetmə institutudur.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 142-ci maddəsinə əsasən bələdiyyələrin statusunun əsasları Konstitusiya ilə, bələdiyyələrə seçkilərin qaydaları isə qanunla müəyyən edilir və yerli özünüidarəni bələdiyyələr həyata keçirir.

Konstitusiyada qeyd olunmuşdur ki, bələdiyyələrin fəaliyyətinin təşkili iclaslar, daimi və başqa komissiyalar vasitəsi ilə həyata keçirilir və bələdiyyənin iclaslarını bələdiyyənin sədri çağırır. Eyni zamanda bələdiyyə iclasında baxılan məsələlərə dair qərarların qəbul edilməsi ilə bağlı ümumi qaydalar müəyyən edilmişdir.

Məlum olduğu kimi Konstitusiyanın 13-cü maddəsinə əsasən ölkəmizdə mülkiyyətin 3 növü - dövlət, xüsusi, bələdiyyə tanınır. Müvafiq olaraq Konstitusiyanın 144-cü maddəsində də bələdiyyələrin səlahiyyətlərindən biri olan bələdiyyə mülkiyyətinə sahiblik, ondan istifadə və onun barəsində sərəncam vermək səlahiyyəti nəzərdə tutulmuşdur.

Konstitusiyanın 144-cü maddəsinin ikinci hissəsinə əsasən qanunvericilik və icra hakimiyyətləri tərəfindən bələdiyyələrə əlavə səlahiyyətlər verilməsi imkanı nəzərdə tutulmuşdur ki, bu səlahiyyətlərin həyata keçirilməsi üçün bələdiyyə üzrə müvafiq zəruri maliyyə vəsaiti də ayrılmalıdır. Belə səlahiyyətlərin həyata keçirilməsinə isə müvafiq olaraq qanunvericilik və icra hakimiyyətləri nəzarət edirlər.

Eyni zamanda Konstitusiyada yuxarıda qeyd etdiyimiz bələdiyyələrin müstəqilliyinin təminatı və məsuliyyəti məsələləri ilə bağlı müddəalar da nəzərdə tutulmuşdur. Belə ki, Konstitusiyanın 146-cı maddəsinə əsasən bələdiyyələr öz səlahiyyətlərini həyata keçirməkdə müstəqildirlər, bu isə

bələdiyyə ərazisində yaşayan vətəndaşlar qarşısında onların məsuliyyətini istisna etmir. Bələdiyyələrin öz səlahiyyətlərini müstəqil həyata keçirməsi Azərbaycan dövlətinin suverenliyinə xələl gətirə bilməz. Dövlət bələdiyyələrin fəaliyyətinə nəzarət edir.

Həmin maddənin beşinci hissəsində isə bələdiyyələrin məhkəmə tərəfindən müdafiəsinə, dövlət orqanlarının qərarları nəticəsində yaranan əlavə xərclərinin ödənilməsinə təminat verilməsi hüququ təsbit olunmuşdur.

Bələdiyyələrin məsuliyyəti ilə bağlı Konstitusiyanın mətninə ayrıca müddəə salınmışdır. Sözügedən müddədə bələdiyyələrin, bələdiyyə qulluqçuları ilə birlikdə, bələdiyyə qulluqçularının qanuna zidd hərəkətləri və hərəkətsizliyi nəticəsində insan hüquq və azadlıqlarına dəymiş ziyanı görə və onların təminatının pozulmasına görə mülki məsuliyyət daşıdıqları göstərilmişdir.

Oxşar anlayış “Bələdiyyələrin statusu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 1-ci maddəsində təsbit olunmuşdur. Həmin maddəyə əsasən Azərbaycan Respublikasında yerli özünüidarə vətəndaşların fəaliyyətinin təşkilinin elə bir sistemidir ki, bu sistem onlara qanun çərçivəsində yerli əhəmiyyətli məsələləri müstəqil və sərbəst şəkildə həll etmək hüququnu həyata keçirmək və yerli əhəlinin mənafeyi naminə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 144-cü maddəsinin II hissəsinə uyğun olaraq dövlət işlərinin bir hissəsini yerinə yetirmək imkanı verir. Bu hüquqları qanunla müəyyən edilmiş qaydada ümumi, bərabər, birbaşa seçki hüququ əsasında sərbəst, şəxsi və gizli səsvermə yolu ilə seçilmiş bələdiyyə üzvlərindən ibarət nümayəndəli kollegial orqanlar (bələdiyyələr) və ya vətəndaşların yığıncaqları həyata keçirirlər. Bələdiyyələr öz vəzifələrini yerinə yetirmək məqsədi ilə onların qarşısında məsuliyyət daşıyan, daimi fəaliyyət göstərən icra strukturları yarada bilərlər.

Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsinin 43.4-cü maddəsinə əsasən bələdiyyələr mülki hüquq münasibətlərində eynilə digər hüquqi şəxslər kimi iştirak edirlər. Bu hallarda bələdiyyənin səlahiyyətlərini onun hüquqi şəxslər olmayan orqanları həyata keçirirlər.

Daxili qanunvericiliklə yanaşı beynəlxalq hüquqi aktlarda da yerli özünüidarəetmənin müstəqillik məsələsi vurğulanmışdır. Bu sahədə əsas beynəlxalq hüquqi sənədlərdən biri olan “Yerli özünüidarə haqqında Avropa Xartiyası”nın Preambulası qərarlar qəbul etmək səlahiyyəti verilmiş, demokratik yolla yaradılmış orqanlara malik olan və öz səlahiyyəti, onun həyata keçirilməsi qaydası və bunun üçün zəruri olan vəsaitlər baxımından geniş muxtariyyətə malik olan yerli özünüidarə orqanlarının mövcudluğunu təsdiq edir.

Xartiyanın “Yerli özünüidarə anlayışı” adlanan 3-cü maddəsinə əsasən yerli özünüidarə dedikdə, yerli özünüidarə orqanlarının dövlət işlərinin xeyli hissəsini reqlamentləşdirmək və qanun çərçivəsində fəaliyyət göstərərək, məsuliyyəti öz üzərinə götürməklə onu yerli əhəlinin maraqlarına uyğun idarə etmək hüququ və real qabiliyyəti başa düşülür.

Göründüyü kimi beynəlxalq səviyyədə və milli qanunvericilik aktlarında yerli özünüidarəetməyə oxşar anlayış verilmişdir. Belə yanaşma müasir dövrdə yerli özünüidarəetmə

institutu ilə bağlı beynəlxalq aləmdə qəbul edilmiş idarəetmə üsulunun Azərbaycan Respublikasında da tanınması və tətbiq edilməsini göstərmiş olur.

Xartianın 4-cü maddəsinə əsasən yerli özünüidarə orqanlarının əsas səlahiyyətləri konstitusiya ilə, yaxud qanunla müəyyən edilir. Lakin bu müddəa yerli özünüidarə orqanlarına qanuna müvafiq olaraq ayrı-ayrı konkret səlahiyyətlərin verilməsini istisna etmir. Yerli özünüidarə orqanları onların səlahiyyətindən çıxarılmamış və başqa bir hakimiyyət orqanının səlahiyyətinə aid edilməmiş hər hansı məsələyə dair öz təşəbbüslərini həyata keçirmək üçün qanunla müəyyən edilmiş hüdudlarda tam sərbəstliyə malikdirlər.

Dövlət səlahiyyətlərinin həyata keçirilməsi, bir qayda olaraq, əsas etibar ilə vətəndaşlara daha yaxın olan hakimiyyət orqanlarına həvalə edilməlidir. Bu səlahiyyətlərdən hər hansı birinin başqa bir hakimiyyət orqanına verilməsi qarşıya qoyulmuş vəzifənin həcmi və xarakterini, eləcə də səmərəlilik və qənaət tələblərini nəzərə almaqla həyata keçirilməlidir. Yerli özünüidarə orqanlarına verilən səlahiyyətlər, bir qayda olaraq, tam və müstəsna olmalıdır. Onlar başqa bir hakimiyyət orqanı, mərkəzi və ya regional orqan tərəfindən yalnız qanunla müəyyən edilmiş hüdudlarda mübahisələndirilə yaxud məhdudlaşdırıla bilər.

Mərkəzi və regional orqanların səlahiyyətlərinin həvalə edilməsi zamanı yerli özünüidarə orqanları imkan daxilində onların həyata keçirilməsini yerli şəraitə uyğunlaşdırmaq sərbəstliyinə malik olmalıdırlar.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 144-cü maddəsində bələdiyyələrin səlahiyyətləri sadalanmış, eyni zamanda yuxarıda qeyd olunduğu kimi qanunvericilik və icra hakimiyyətləri tərəfindən əlavə səlahiyyətlərin verilməsi imkanı da nəzərdə tutulmuşdur. Sözügedən maddədə bələdiyyələrin səlahiyyətlərinə aşağıdakılar aid edilmişdir ki, bu məsələlər də kollegiallıq prinsipindən irəli gələrək bələdiyyə iclaslarında həll edilir:

- bələdiyyə üzvlərinin səlahiyyətlərinin tanınması, qanunla müəyyən edilmiş hallarda onların səlahiyyətlərinin itirilməsi və səlahiyyətlərinə xitam verilməsi;
- bələdiyyənin rəqlamentinin təsdiq edilməsi;
- bələdiyyənin sədrinin və onun müavinlərinin, daimi və başqa komissiyaların seçilməsi;
- yerli vergilərin və ödənişlərin müəyyən edilməsi;
- yerli büdcənin və onun icrası haqqında hesabatların təsdiq edilməsi;
- bələdiyyə mülkiyyətinə sahiblik, ondan istifadə və onun barəsində sərəncam;
- yerli sosial müdafiə və sosial inkişaf proqramlarının qəbul və icra edilməsi;
- yerli iqtisadi inkişaf proqramlarının qəbul və icra edilməsi;
- yerli ekoloji proqramların qəbul və icra edilməsi.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 142-ci maddəsinin ikinci hissəsinə əsasən bələdiyyələr seçkilər əsasında yaradılır.

Azərbaycan Respublikası Seçki Məcəlləsinin 211.1-ci maddəsinə əsasən bələdiyyələrin səlahiyyət müddəti 5 ildir.

Bələdiyyələrin səlahiyyət müddətinin hesablanması səsvermənin keçirildiyi gündən başlanır və yeni seçilən bələdiyyələrin birinci iclas günü başa çatır. Bələdiyyə üzvlərinin səlahiyyətləri yalnız bələdiyyənin səlahiyyət müddətində qüvvədədir.

1.2. Bələdiyyə fəaliyyətini tənzimləyən qanunvericilik aktları

Bələdiyyə fəaliyyətinin çoxşaxəliliyi və genişliyi bu sahəni tənzimləyən qanunvericilik aktlarının da sayının çoxluğuna və müxtəlifliyinə təsir etmiş olur.

Belə ki, yerli özünüidarəetmə sahəsində fəaliyyəti tənzimləyən qanunvericilik aktları bələdiyyələrin təşkili, formalaşdırılması, fəaliyyət prinsipləri, yerli özünüidarəetmənin hüquqi, iqtisadi, maliyyə əsaslarını və digər məsələləri əhatə etməklə beynəlxalq və milli qanunvericilik aktlarından ibarətdir.

Bu sahədə beynəlxalq hüquqi aktlar sırasında əsas mənbə rolunda “Yerli özünüidarə haqqında Avropa Xartiyası” çıxış edir və Xartiyada əks olunmuş müddəalar onu imzalayan tərəflər üçün fundamental baza rolunu oynayır.

Xartiya yerli özünüidarənin anlayışı, səlahiyyət sahəsi, yerli özünüidarə orqanlarının ərazi həddlərinin qorunması, yerli səviyyədə səlahiyyətlərin həyata keçirilməsi şərtləri, maliyyələşmə mənbələri, yerli özünüidarəetmə orqanlarının fəaliyyətinə inzibati nəzarət və digər mühüm məsələlər barədə müddəaları özündə əks etdirir.

Milli qanunvericilik aktlarına gəldikdə isə yerli özünüidarəetmə sahəsində münasibətləri tənzimləyən normativ hüquqi aktlar demək olar ki, qanunvericilik sistemini təşkil edən hər bir iyerarxik səviyyə üzrə aktlardan ibarətdir. Belə ki, bu sahədə münasibətlər Azərbaycan Respublikasının ali qanunu olan Konstitusiya ilə, habelə Məcəllələr, qanunlar, fərmanlar və digər qanunvericilik aktları ilə tənzimlənir.

Yerli özünüidarəetmə sahəsində münasibətləri tənzimləyən qanunvericilik aktlarını məzmun baxımından bir neçə qrupa bölmək olar:

1. Bələdiyyələrin hüquqi statusu, fəaliyyətinin təşkili və istiqamətlərini, fəaliyyət prinsiplərini, eləcə də bələdiyyə üzv və qulluqçularının hüquqi statusunu tənzimləyən aktlar – Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, “Bələdiyyələrin statusu haqqında”, “Bələdiyyə üzvünün statusu haqqında”, “Bələdiyyələrin nümunəvi nizamnaməsinin təsdiq edilməsi haqqında”, “Bələdiyyə qulluğu haqqında”, “Bələdiyyə üzvlərinin etik davranış qaydaları haqqında”, “Bələdiyyə qulluqçularının etik davranış qaydaları haqqında”, “Yerli rəy sorğusu haqqında”. “Bələdiyyələrin daimi və başqa komissiyaları haqqında” Əsasnamənin təsdiq edilməsi haqqında” Qanunlar və s;

2. Bələdiyyələrin maliyyə əsaslarını, yerli vergi və ödənişlər, yerli büdcənin icrası ilə bağlı məsələləri tənzimləyən aktlar – Azərbaycan Respublikasının vergi Məcəlləsi, “Bələdiyyələrin maliyyəsinin əsasları haqqında”, “Yerli (bələdiyyə) vergi və ödənişlər haqqında”, “Büdcə sistemi haqqında”, “Mühasibat uçotu haqqında”, “İnzibati icraat haqqında”, “İcra haqqında” Qanunlar və s;

4. İnzibati nəzarət ilə bağlı məsələləri tənzimləyən aktlar – “Bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarət haqqında” Qanun və s.

Azərbaycan Respublikasının Torpaq Məcəlləsi və Mülki Məcəllə yerli özünüidarə sahəsində mühüm məsələləri tənzimləyən qanunvericilik aktlarıdır.

Belə ki, Məcəllənin 153-cü maddəsinə əsasən bütün növlərdən olan daşınar və daşınmaz əmlaka mülkiyyət hüququnun subyektləri hüquqi və fiziki şəxslər, bələdiyyələr və Azərbaycan Respublikası ola bilər və bütün mülkiyyətçilərin hüquqları eyni bərabərdə müdafiə edilir.

Məcəllədə torpaq sahələri üzərində bələdiyyə mülkiyyətinin yaranma əsasları, bələdiyyə mülkiyyətinə aid torpaqların kateqoriyaları, torpaq sahələrinin kateqoriyalarının dəyişdirilməsi əsasları, torpaq sahələri üzərində hüquqların dövlət qeydiyyatının məcburiliyi, torpaq sahələrinin, eləcə də onlar üzərində icarə hüquqlarının alqı-satqısının qaydaları və hüquqi əsasları, torpaq sahələri üzərində istifadə və icarə hüquqları, torpaq haqqı və onun formaları və s. barədə münasibətləri tənzimləyən mühüm müddəalar təsbit edilmişdir.

- qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada bələdiyyə mülkiyyətində olan torpaqlara sahiblik, onlardan istifadə və həmin torpaqlar barədə sərəncam verilməsi;
- qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada bələdiyyə mülkiyyətində olan torpaq sahələrinin mülkiyyətə, istifadəyə və icarəyə verilməsi;

- yaşayış məntəqələrinin baş planının, planlaşdırma və tikinti layihələrinin, yerquruluşu və təsərrüfat planlarının hazırlanması və həyata keçirilməsinin təşkil edilməsi;
- bələdiyyə torpaqlarının istifadəçilərindən torpaq sahələrinin icarəsinə görə haqq alınması;
- ictimai ehtiyaclar tələb etdikdə bələdiyyə tərəfindən hüquqi və fiziki şəxslərə əvəzsiz istifadəyə verilmiş torpaq sahələrinin məcburi geri alınması barədə məhkəmədə iddia qaldırılması;
- öz səlahiyyəti daxilində torpaq mülkiyyətçilərinin, istifadəçilərinin və icarəçilərinin hüquqlarının müdafiə edilməsi;
- bələdiyyə torpaqlarının mühafizəsinə və yaxşılaşdırılmasına dair proqramların hazırlanması və həyata keçirilməsi;
- hüquqi və fiziki şəxslərin mülkiyyətinə və icarəsinə verilən (satılan) torpaq sahələrinin minimum həddinin müəyyən edilməsi;
- öz səlahiyyəti daxilində bələdiyyə torpaqlarından istifadə olunmasına və onların mühafizəsinə nəzarət edilməsi;
- öz səlahiyyəti daxilində bələdiyyə torpaqlarına dair məhkəmədən kənar qaydada həll olunmalı mübahisələrin həll edilməsi;
- qanunvericiliklə müəyyən edilmiş digər səlahiyyətlərin həyata keçirilməsi.

Məcəlləyə əsasən bələdiyyə torpaqlarının kateqoriyalarına - ümumi istifadədə olan torpaqlar (şəhərlərin, qəsəbələrin və kənd yaşayış məntəqələrinin - küçələrinin, meydanlarının, yerli əhəmiyyətli və təsərrüfatdaxili yolların, parkların, meşə-parkların, sututarların, stadionların, idman meydançalarının və qəbiristanlıqların altındakı torpaqlar və s); hüquqi və fiziki şəxslərin istifadəsində olan torpaqlar (onların qanuni istifadəsində və icarəsində olan bələdiyyə torpaqları); ehtiyat fondu torpaqları (yaşayış məntəqələrinin perspektiv inkişafı üçün cəlb olunan torpaqlar, hüquqi və fiziki şəxslərin istifadə və icarə hüququna xitam verilən bələdiyyə torpaqları, ehtiyat məqsədləri daşıyan digər bələdiyyə torpaqları) aiddir.

Müəyyən kateqoriyaya aid edilmiş bələdiyyə torpaqlarının başqa məqsədlər üçün istifadəsinə yalnız məqsədli təyinatının dəyişdirilməsindən sonra yol verilə bilər.

Torpaq Məcəlləsinin 47-ci maddəsinə əsasən torpaq üzərində bələdiyyə mülkiyyəti "Torpaq islahatı haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununa uyğun olaraq 2 əsasla:

1. bələdiyyə mülkiyyətinə ayrılan torpaqlar;
2. başqa torpaq mülkiyyətçilərindən bələdiyyələrə keçən torpaqlar hesabına yaranır.

Məcəllənin 56-cı maddəsi torpaq sahələrinin mülkiyyətə, istifadəyə və icarəyə verilməsinin ümumi əsaslarını tənzimləyir. Həmin maddədə bələdiyyələrin ehtiyat fondunun özəlləşdirilə bilən torpaqlarının xüsusi mülkiyyətə satılması, ehtiyat fondunun yaşayış məntəqələrinin perspektiv inkişafı üçün cəlb olunan torpaq sahələri, habelə kənd təsərrüfatına azyararlı və yararsız torpaqlarının özəlləşdirilməsi, bu barədə qərar qəbul edilənədək həmin torpaqların hüquqi və fiziki şəxslərin icarəsinə verilməsi şərtləri, bələdiyyə torpaqları üzərində mülkiyyət və icarə hüquqlarının

açıq torpaq hərracları və ya müsabiqələri vasitəsilə əldə edilmə əsasları, bu qaydadan istisnalar, bələdiyyə torpaqlarının xüsusi mülkiyyətə, istifadəyə və icarəyə verilməsi qaydaları, habelə hüquqi və fiziki şəxslərin mülkiyyətinə (icarəsinə) verilməsi məqsədilə hərracın (müsabiqənin) keçirilməsi barədə bələdiyyə qərarının qəbul edilməsi, torpaq sahələrinin həmin sahənin xüsusiyyətinə və torpağın ayrılma məqsədinə, mövcud texniki normalara, habelə yerquruluşu və şəhərsalma sənədlərinə uyğun olaraq ayrılması qaydaları ətraflı təsbit olunmuşdur.

Göstərilənlərdən əlavə Məcəllədə torpaq sahələri üzərində mülkiyyət, istifadə və icarə hüquqlarına xitam verilməsi qaydaları, torpaq mülkiyyətçi, istifadəçi və icarəçilərinin hüquq və vəzifələri, bu hüquqların müdafiəsi və təminatı, torpaq sahələrinin dövriyyəsi, torpağın qiymətləndirilməsi, torpaq haqqının formaları, müəyyən edilməsi əsasları və digər mühüm məsələlər tənzimlənir.

Göründüyü kimi Torpaq Məcəlləsi bələdiyyə fəaliyyətinin əsas istiqaməti olan torpaq sahələrinin idarə edilməsi ilə bağlı əsas məsələləri tənzimləyən hüquqi akt kimi mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Bələdiyyələrin digər əsas fəaliyyət istiqamətlərindən biri də yerli vergi və ödənişlərlə bağlı yaranan ictimai münasibətlərdir ki, bu sahədə də əsas mənbə Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsidir. Vergi Məcəlləsində bələdiyyələrdə vergitutmanın ümumi əsasları, vergi sistemi və yerli vergilər, onların növləri, vergitutmanın formaları, vergi nəzarəti, bələdiyyələrin vergi xidməti orqanı, yerli vergi və ödənişlərin dərəcələri, hesablanması və ödənilməsi qaydaları, habelə vergilərdən güzəştlər və digər məsələlər tənzimlənir.

Bələdiyyə seçkilərinin əsasları, bələdiyyələrin səlahiyyət müddəti, bələdiyyə seçkilərinin keçirilməsi, seçkilərdə iştirakın prinsipləri, seçicilərin hüquq və vəzifələri, bələdiyyə üzvlüyünə namizədlərlə bağlı tələblər və digər məsələlər Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsində nəzərdə tutulmuşdur.

Bələdiyyə üzv və qulluqçularının məsuliyyətinə səbəb ola biləcək hallarla bağlı məsələlər Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi və İnzibati Xətalər Məcəlləsində, bələdiyyə qulluqçularının əmək hüquq münasibətlərində iştirakı ilə bağlı məsələlər isə Əmək Məcəlləsində nəzərdə tutulmuşdur.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərman və Sərəncamları da yerli özünüidarə ilə bağlı bir sıra mühüm məsələləri tənzimləyir. Belə ki:

- “Bələdiyyələrin Nümunəvi Reqlamenti”nin təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı;
- “Yerli icra hakimiyyəti və yerli özünüidarə orqanlarının normativ xarakterli aktlarının hazırlanması və qəbul edilməsi Qaydaları”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı;

- “Bələdiyyə sifarişlərinin verilməsi Qaydaları”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı;
- “Dövlət əmlakının bələdiyyələrə verilməsi qaydası və müddətləri haqqında Əsasnamə”nin təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı;
- “Bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarətin gücləndirilməsi tədbirləri” barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı və digər Fərman və Sərəncamlar qəbul edilmişdir.

Sadalanarlardan əlavə bələdiyyə fəaliyyəti ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin bir sıra qərar və sərəncamları da vardır ki, onlara misal olaraq aşağıdakıları göstərmək olar:

- “Bələdiyyələrin statusu haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 52-2-ci maddəsinin 3-cü hissəsinin ikinci abzasına uyğun olaraq, protokolun formasına və tərtibinə dair tələblər”in təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarı;
- Ailə kəndli təsərrüfatının üzvlərinə onların statusunu, əmək stajını təsdiq edən vəsiqənin məzmunu və təqdim edilməsi qaydası”nın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarı;
- Dövlət və bələdiyyə mülkiyyətində olan torpaqların icarə haqqının aşağı həddinin müəyyən edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarı və s.

Əlavə olaraq “Bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarətin təşkili haqqında Təlimat”ın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyinin Kollegiya Qərarı və digər hüquqi aktlar da bu sahədə normativ hüquqi baza kimi çıxış edirlər.

Azərbaycan Respublikası
Ədliyyə Nazirliyi

II FƏSİL

YERLİ ÖZÜNÜİDARƏETMƏNİN HƏYATA KEÇİRİLMƏ FORMALARI

2.1. Yerli özünüidarəetmə orqanları və onların formalaşdırılma qaydası

Yerli özünüidarəetmə orqanlarına seçkili bələdiyyə şuraları və ya komissiyaları, onlar tərəfindən formalaşan icra orqanları aid edilir.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əsasən yerli özünüidarə vətəndaşlar tərəfindən yerli rəy sorğusu, seçkilər yolu ilə, iradə bildirmənin digər birbaşa formaları, yerli özünüidarənin seçkili və digər orqanları vasitəsilə həyata keçirilir.

Əvvəlki fəsildə qeyd olunduğu kimi Azərbaycan Respublikasında yerli özünüidarəetmə orqanları gizli səsvermə yolu ilə ümumi, bərabər və birbaşa seçki hüququ əsasında həyata keçirilən seçkilər əsasında formalaşdırılır. Seçilmək hüququ (passiv seçki hüququ) ilə bağlı ayrı-ayrı dövlətlərdə qanunla müxtəlif senzlər (yaş senzi, oturaqlıq senzi, dövlət qulluğunda və ya digər seçkili orqanlarda, məhkəmələrdə vəzifə tutulmasına yol verilməməsi ilə bağlı senzlər və s.) nəzərdə tutula bilər.

Bu məsələ ilə bağlı beynəlxalq təcrübəyə nəzərə salsaq regional və lokal səviyyədə fərqli qaydaların müəyyən edildiyinin şahidi oluruq. Məsələn, bir sıra Latın Amerikasına ölkələrində alkald (bələdiyyə sədri) və ya bələdiyyə müşaviri (bələdiyyə müşaviri (ispanca: concejal, portuqalca: vereador) — yerli özünüidarəetmə orqanı olan bələdiyyə şurasının (concejo municipal / cámara municipal) seçkili üzvüdür) vəzifəsinə seçilmək üçün seçki hüququna malik olmaq, müvafiq bələdiyyədə doğulmaq və ya orada iki ildən az olmayaraq yaşamaq, cinayət məhkəməsi tərəfindən məhkum olunmamaq kimi şərtlər müəyyənləşdirilmişdir.

Bir sıra dövlətlərin qanunvericiliyi ilə yerli özünüidarəetmə orqanlarında vəzifə tutmaq niyyətində olan şəxslərə hərbi xidmətə yararlılıq, yerli özünüidarəetmə orqanının ərazisi daxilində məcburi yaşamaq və ya işləmək, yerli vergilərin ödənilməsi və s. kimi xüsusi tələblər nəzərdə tutulur. Latın Amerikasına ölkələrində yerli qanunvericiliyə uyğun olaraq istənilən qanunvericilik orqanlarının üzvləri, silahlı qüvvələrdə və ya polis orqanlarında xidmət edən dövlət qulluqçuları, məhkəmə hakimiyyətinin

üzləri, notariuslar, seçki komissiyalarının üzləri və digər şəxslər alkald və ya bələdiyyə müşaviri vəzifələrinə seçilə bilməzlər.

Meksikanın bələdiyyə idarəetməsinin özünəməxsus xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, birbaşa xalq səsverməsi yolu ilə seçilmiş bələdiyyə sədrləri və müşavirləri növbəti səlahiyyət müddətinə seçilə bilməzlər.

Avropa ölkələrindən Lüksemburqda isə daha fərqli və maraqlı qayda müəyyənləşdirilmişdir. Belə ki, yerli özünüidarəetmə orqanının üzvü, eyni zamanda parlamentin üzvü ola bilər. Yerli özünüidarəetmə orqanları struktura görə, bir qayda olaraq, birpalatalı olur. Bu orqanların ikipalatalı əsasda qurulmasına nadir hallarda rast gəlinir (məsələn, Nyu-Yorkun bələdiyyə şurası). Bələdiyyə orqanının strukturu onun ərazisinin ölçüsü və əhəlinin sayı ilə müəyyən edilir.

Xarici dövlətlərin əksəriyyətində yerli özünüidarəetmə orqanlarının fəaliyyətinin əsas formasını sessiyalar təşkil edir ki, onlar da aşağı və yuxarı sessiyalar formasında keçirilir. Aşağı ərazi bölmələrində sessiyalar daha tez-tez keçirilir (ABŞ-da ayda bir-iki dəfə, Böyük Britaniyada - hər ay), yuxarı orqanların sessiyaları rübdə və ya yarım ildə bir dəfə keçirilir. Yerli icra orqanlarının (mer, icra şurası və s.) tələbi ilə həmçinin növbədənəkar və ya fəvqəladə sessiyalar keçirilə bilər. Adətən, fəvqəladə sessiyalar sırf konkret məsələlərin həlli məqsədilə çağırılır.

Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsinin 212-ci maddəsinə əsasən seçkilərdə iştirak etmək hüququna malik olan və müvafiq seçki dairəsində daimi yaşayan Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları bələdiyyələrə üzv seçilə bilərlər.

“Bələdiyyələrin statusu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 14-cü maddəsinin 1-ci hissəsinə əsasən bələdiyyələr Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına, Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsinə, bu Qanuna və özlərinin nizamnamələrinə əsasən təşkil edilən, bələdiyyə üzlərindən ibarət olan seçkili yerli özünüidarə orqanlarıdır.

Qanunun 2-ci maddəsinə əsasən bələdiyyə orqanları isə səlahiyyətləri çərçivəsində yerli əhəmiyyətli məsələləri (bələdiyyə əhəlisinin həyat fəaliyyətinin bilavasitə təmin edilməsi ilə bağlı Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunları ilə müəyyənləşdirilən məsələlər) həll etmək üçün bələdiyyə qulluğunun təşkili məqsədilə bələdiyyə tərəfindən yaradılan və dövlət orqanları sistemində daxil olmayan orqanlardır.

Bələdiyyə orqanları bələdiyyələrin nizamnamələrinə uyğun olaraq yaradılır və onlara yerli özünüidarə məsələlərini həll etmək səlahiyyətləri verilir. Bu orqanların strukturu qanuna və bələdiyyələrin nizamnamələrinə əsasən müəyyənləşdirilir.

Həmin Qanuna, eləcə də “Bələdiyyələrin nümunəvi nizamnaməsinin təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən bələdiyyələr öz fəaliyyətini iclaslar, daimi və ya başqa komissiyalar vasitəsilə həyata keçirir. Eyni zamanda bələdiyyə fəaliyyətinin təşkili məqsədilə icra orqanı yaradılır və vətəndaşların yığıncaqları keçirilə bilər.

Kollegial orqan olan bələdiyyələr öz fəaliyyətini kollegiallıq prinsipinə əsasən bələdiyyə iclasları formasında həyata keçirirlər. Bələdiyyənin iclası bələdiyyə üzlərinin ümumi yığıncağıdır.

Bələdiyyənin iclasları ayda bir dəfədən az olmayaraq bələdiyyənin sədri tərəfindən çağırılır və bələdiyyə üzvləri iclas gününə azı 5 gün qalmış xəbərdar edilməlidirlər.

Üzrlü səbəbdən iclasda iştirak edə bilməyən bələdiyyə üzvü bu barədə əvvəldən bələdiyyə sədrinə məlumat verməlidir. Bələdiyyənin iclası bələdiyyə üzvlərinin yarısından çoxu iştirak etdikdə səlahiyyətli olur.

Bələdiyyə, bələdiyyə iclasında təsdiq olunmuş rəqlamentə müvafiq surətdə fəaliyyət göstərir. Rəqlamentdə bələdiyyə iclasının çağırılması və əhali ilə görüşlərin təşkili qaydaları, bələdiyyənin fəaliyyəti ilə bağlı digər məsələlər əks olunur. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən bələdiyyələr üçün nümunəvi rəqlament tövsiyə edilə bilər.

Epidemiya əleyhinə rejimin, sanitariya-gigiyena və karantin rejimlərinin tətbiq edilməsi və bələdiyyə iclasının iclas zalında bilavasitə iştirak etməklə keçirilməsini mümkünəz edən digər hallarla əlaqədar bələdiyyə iclasları həmin dövr üçün videokonfrans əlaqə sistemi vasitəsilə keçirilə bilər.

Bələdiyyənin iclasları bələdiyyə ərazisində yaşayan və səsvermə hüququna malik olan vətəndaşların azı iyirmi beş faizinin, yaxud bələdiyyə üzvlərinin üçdə bir hissəsinin təşəbbüsü ilə çağırıla bilər.

Yerli özünüidarəetmənin həyata keçirilməsində bələdiyyənin daimi və başqa komissiyaları da əhəmiyyətli rol oynayır.

Səlahiyyətlərinə aid olan məsələlərə baxılması üçün bələdiyyələr öz səlahiyyətləri müddətində daimi və başqa komissiyalar yarada bilər. Bu komissiyalarda yerli əhəmiyyətli məsələlər əvvəlcədən müzakirə olunur, bələdiyyə üzvləri müzakirə olunan məsələyə öz münasibətlərini bildirirlər, bələdiyyə və onun icra aparatı üçün təkliflər, bələdiyyə iclaslarında müzakirə edilmək üçün plan, proqram, arayış və qərar layihələri hazırlanır.

“Bələdiyyələrin statusu haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 17-ci maddəsinə əsasən daimi və başqa komissiyalar aşağıda qeyd olunan məqsədlər üçün yaradıla bilər:

- bələdiyyə öz səlahiyyətinə aid məsələlərin qabaqcadan nəzərdən keçirilməsi və qərar layihələrinin hazırlanması;
- habelə bələdiyyənin qərarlarının həyata keçirilməsinə yardım göstərilməsi;
- bələdiyyələrə məxsus hüquqi şəxslərin fəaliyyətinə nəzarət üçün.

Bələdiyyənin daimi və başqa komissiyaları öz fəaliyyətində Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasını, qanunlarını və digər normativ-hüquqi aktlarını habelə müvafiq bələdiyyələrin qərarlarını rəhbər tuturlar.

“Bələdiyyələrin daimi və başqa komissiyaları haqqında” Əsasnamə 14 aprel 2000-ci il tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə təsdiq edilmişdir.

Daimi və başqa komissiyalar yaradılarkən yerli əhəmiyyətli məsələlər nəzərə alınır və onlar “Bələdiyyənin daimi və başqa komissiyaları haqqında” Əsasnamə, bələdiyyənin nizamnaməsi əsasında fəaliyyət göstərir.

Bələdiyyələrin daimi və başqa komissiyalarının əsas vəzifələri "Bələdiyyələrin statusu haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanunu ilə müəyyən edilir.

Bu Qanunun 17-ci maddəsinin dördüncü hissəsinin tələbinə əsasən bələdiyyənin daimi və başqa komissiyalarının əsas vəzifələri aşağıdakılardan ibarətdir:

- yerli əhəmiyyətli sosial müdafiə və sosial inkişaf, ekologiya, iqtisadi inkişaf, yerli xidmət üzrə proqramlar hazırlayıb, bələdiyyənin iclasına və ya bələdiyyənin qərarına əsasən yerli əhəlinin müzakirəsinə çıxarmaq;
- yerli əhəmiyyətli məsələləri müzakirə etmək, bələdiyyə iclaslarında müzakirə üçün proqramlar, arayışlar, qərar layihələri və başqa materiallar hazırlamaq;
- bələdiyyə və onun icra aparatı üçün təkliflər hazırlamaq;
seçicilərin tapşırıqlarının yerinə yetirilməsinin təşkilinə və yoxlanılmasına kömək etmək.
- Bələdiyyələrin komissiyaları öz fəaliyyətində müvafiq bələdiyyə ərazisində yaşayan vətəndaşların mənafə ümumiliyini əsas götürürlər.

İşlərinin həcmi, maliyyə vəziyyətini və ehtiyaclarını nəzərə alaraq bələdiyyələr müvafiq sayda daimi və başqa komissiyalar yaradırlar. Daimi və başqa komissiyaların say tərkibi bələdiyyə tərəfindən müəyyən edilir və onlar bələdiyyələrin səlahiyyət müddəti ərzində səlahiyyətliyərlər. Komissiyaların tərkibi azı üç bələdiyyə üzvündən ibarət olmalıdır. Tərkibə daxil olan şəxslər bələdiyyələrin iclaslarında bələdiyyə üzvlərinin sadə səs çoxluğu ilə seçilir və bələdiyyənin qərarı ilə rəsmiləşdirilir. Bələdiyyə üzvü bir neçə daimi komissiyanın üzvü ola bilər. Daimi və başqa komissiyalar onları seçmiş bələdiyyə qarşısında məsuliyyət daşıyır və ona hesabat verir.

Daimi komissiyalar iclaslarında təsdiq olunmuş plan üzrə fəaliyyət göstərir və azı ayda bir dəfə bələdiyyəyə öz fəaliyyətləri ilə bağlı hesabat verirlər. Bu komissiyaların təşkilatı, informasiya, kargüzarlıq, maddi-texniki təminat məsələlərini bələdiyyənin icra aparatı həyata keçirir.

İnzibati nəzarətin həyata keçirilməsi, bələdiyyə fəaliyyətinin qanunauyğun olub-olmamasının müəyyən edilməsi zamanı aparılan təhlillər göstərir ki, bir çox bələdiyyələrdə daimi komissiyalar formal xarakter daşıyır, demək olar ki, aktiv fəaliyyət göstərmir və komissiya iclaslarının çağırılması və müvafiq protokollaşdırılmaların aparılmasına dair qanunvericiliyin tələblərinə riayət olunmur.

Halbuki, Əsasnamənin tələbinə əsasən daimi komissiyaların iclasları ayda azı bir dəfə komissiyanın sədri tərəfindən çağırılır. İclaslarda həmin komissiyanın üzvü olmayan bələdiyyə üzvləri və mütəxəssislər məşvərətçi səsle iştirak edə, təkliflər verə bilərlər.

İclaslar komissiya üzvlərinin yarıdan çoxu iştirak etdikdə səlahiyyətliyədir. Bələdiyyə sədrinin tələbi ilə komissiyaların növbədən kənar iclası da çağırıla bilər. Üzvlər iclas gününə azı 2 (iki) gün qalmış xəbərdar edilməlidirlər.

İclaslarda baxılan məsələlər barədə qərarlar sadə səs çoxluğu ilə qəbul edilir. Əsasnaməyə müvafiq olaraq bir neçə daimi və başqa komissiyaların birgə iclası keçirildikdə, qərarlar hər bir komissiya üzvlərinin iclasda iştirak edən üzvlərinin sadə səs çoxluğu ilə qəbul olunur.

Komissiyalar öz səlahiyyətlərinə aid məsələlər barəsində bələdiyyənin icra aparatının struktur bölmələrinin rəhbərlərinin məruzələrini öz iclaslarında dinləməklə yanaşı, bələdiyyənin icra aparatına, həmçinin bələdiyyə müəssisə, idarə və təşkilatlarına sorğu ilə müraciət edə bilirlər.

Daimi və başqa komissiyalar bələdiyyələrin müzakirəsinə çıxarılan məsələlər üzrə öz məruzəçilərini təyin edirlər. Bu komissiyaların birgə hazırladıqları məsələlər üzrə onlar birgə məruzə və əlavə məruzələrlə çıxış edə bilər və ya öz rəy və təkliflərini ayrıca təqdim edə bilirlər. Bir və ya bir neçə daimi və başqa komissiyaların səlahiyyətlərinə aid məsələlərin müzakirəsi məqsədi ilə komissiyaların özlərinin təşəbbüsü, habelə bələdiyyənin tapşırığı ilə daimi və başqa komissiyalar birgə iclaslar keçirə bilirlər. Komissiyaların birgə iclasında sədrlik edən komissiyaların üzvləri tərəfindən seçilir.

Daimi və başqa komissiyalar bələdiyyələrin iclaslarında onların səlahiyyətlərinə aid məsələlər üzrə bələdiyyələrin tabeliyində olan müəssisə, idarə və təşkilatların, habelə bələdiyyənin vəzifəli şəxslərin məlumatlarını dinləmək barədə təklif verə bilirlər.

Daimi və başqa komissiyalarının iclaslarına həmin komissiyanın tərkibinə daxil olmayan bələdiyyə üzvləri, bələdiyyənin tabeliyində olan müəssisələrin, idarə və təşkilatların nümayəndələri, mütəxəssislər və alimlər (ekspertlər) dəvət oluna bilirlər.

Müvafiq komissiyaların sədri:

- komissiyanın işinə rəhbərlik edir,
- komissiyanın iclasının vaxtını təyin edir,
- bələdiyyənin icra aparatı ilə birlikdə komissiyanın işini təşkil edir,
- komissiya üzvlərini zəruri sənədlər və materiallarla təmin edir,
- ayrı-ayrı komissiya üzvlərinə tapşırıqlar verir,
- komissiyanın işini başqa komissiyaların işi ilə əlaqələndirir,
- iclaslar üçün lazımi materialların hazırlanmasını təşkil edir,
- bələdiyyənin tabeliyində olan müəssisələrin, idarə və təşkilatların nümayəndələrini,
- mütəxəssisləri komissiyanın iclaslarında iştirak etmək üçün dəvət edir,
- komissiyanın iş planının yerinə yetirilməsinə nəzarət edir.

Daimi və başqa komissiyaların sədri komissiyanın iclasında iştirak edə bilmədikdə onun vəzifələrini sədrin müavini, sədrin müavini seçilməyən komissiyalarda isə bələdiyyənin sədrinin tapşırığına əsasən komissiyaların üzvlərindən biri icra edir.

Komissiyaların fəaliyyəti fikir müxtəlifliyi, aşkarlıq, məsələlərin sərbəst müzakirəsi, ictimai rəyi nəzərə almaqla komissiya üzvlərinin təşəbbüskarlığı prinsipləri əsasında həyata keçirilir.

Komissiyaların üzvü onların fəaliyyətində iştirak etməyə, qərarlarının həyata keçirilməsinə kömək etməyə və tapşırıqlarını yerinə yetirməyə borcludur.

Sözügedən Əsasnaməyə əsasən daimi və başqa komissiyaların üzvünün komissiyalarda baxılan bütün məsələlər üzrə həlledici səs hüququ vardır.

Komissiya üzvlərinin aşağıdakı hüquqları vardır:

- daimi və başqa komissiyalarda nəzərdən keçirilmək üçün məsələlər təklif etmək,
- həmin məsələlərin hazırlanması və müzakirəsində iştirak etmək,
- müzakirə olunan məsələlərlə əlaqədar bələdiyyələrin tabeliyində olan müəssisə, idarə və təşkilatların, habelə bələdiyyənin vəzifəli şəxslərini dinləmək barədə təkliflər vermək.

Bu komissiyaların iclasları protokollaşdırılır və sədr tərəfindən imzalanır. Birgə qəbul edilən qərarları, rəyləri və birgə iclaslarının protokollarını müvafiq komissiyaların sədrləri imzalayırlar.

Daimi və başqa komissiyalar öz fəaliyyətləri haqqında ictimaiyyətə mütəmadi olaraq məlumat verirlər. Daimi və başqa komissiyaların iclaslarında kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələri sərbəst iştirak edə bilirlər.

“Bələdiyyələrin daimi və başqa komissiyaları haqqında” Əsasnamənin 22-ci maddəsinə əsasən bələdiyyələr aşağıdakı daimi komissiyalar yarada bilirlər:

1) Yerli büdcə məsələləri daimi komissiyası:

- ✓ yerli vergilərə və ödənişlərə, yerli büdcəyə aid qərar layihələrini hazırlayır və ya təqdim olunmuş qərar layihələrinə dair rəy verir;
- ✓ yerli büdcəyə nəzarətlə bağlı məsələlərlə baxır və bələdiyyəyə təkliflər verir;
- ✓ yerli büdcə layihəsinə dair başqa daimi komissiyaların təkliflərinə baxır və bu təkliflər barəsində rəy hazırlayır;
- ✓ yerli büdcənin icrası ilə bağlı hesabatlarla dair rəy hazırlayır.

2) Yerli sosial məsələlər daimi komissiyası:

- ✓ yerli sosial müdafiə və sosial inkişaf,
- ✓ o cümlədən əmək, məşğulluq, sosial təminat və digər yerli sosial məsələlər daxil olmaqla, proqramların layihələrini, arayışlar, qərar layihələri hazırlayır və ya təqdim olunmuş yerli sosial müdafiə və sosial inkişaf proqramlarının layihələrinə və digər qərar layihələrinə dair rəy verir.

3) Yerli ekologiya məsələləri daimi komissiyası:

- ✓ yerli ekoloji proqramların layihələrini, arayışlar, qərar layihələri hazırlayır və ya təqdim olunmuş yerli ekoloji proqramları layihələrinə və qərar layihələrinə dair rəy verir.

4) Yerli iqtisadi inkişaf məsələləri daimi komissiyası:

- ✓ yerli iqtisadi inkişaf proqramları layihələrini
- ✓ o cümlədən bələdiyyə mülkiyyətinin (bələdiyyə torpaqları da daxil olmaqla) səmərəli istifadəsi,

- ✓ bələdiyyələrin təsərrüfat fəaliyyətinin təşkili

daxil olmaqla arayışlar, qərar layihələrini hazırlayır və ya təqdim olunmuş yerli iqtisadi inkişaf proqramların layihələrinə və qərar layihələrinə dair rəy verir.

5) Hüquq məsələləri daimi komissiyası:

- ✓ bələdiyyənin qərar layihələrinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına və qanunvericiliyinə uyğunluğu haqqında,
- ✓ bələdiyyə üzvlərinin səlahiyyətlərinin itirilməsi və ya onlara xitam verilməsi məsələlərinə,
- ✓ yerli rəy sorğusuna çıxarılan məsələlərə dair rəy verir.

Komissiyalar həmçinin, müvafiq məsələlər üzrə bələdiyyə və onun icra aparatı üçün təkliflər hazırlayırlar.

Qanunvericiliyin yuxarıda qeyd olunan tələblərindən də göründüyü kimi daimi komissiyaların üzərinə mühüm vəzifələr düşür, bələdiyyə idarəçiliyində onlar vacib rol oynayırlar. Bələdiyyələrin fəaliyyətində kollegiallığın təmin edilməsi, bələdiyyə üzvlərinin yerli özünüidarəetmənin həyata keçirilməsində fəal iştirakları daimi komissiyaların fəaliyyətindən çox asılıdır. Bələdiyyə iclasının müzakirəsinə çıxarılan məsələlərin, o cümlədən yerli büdcə layihəsinin, hesabatların, müxtəlif proqram layihələrinin əsaslı və əhatəli hazırlanması, qərar layihələrinin qanunauyğun tərtibi, bələdiyyənin icra aparatının məhsuldar fəaliyyəti və sair mühüm məsələlərin həlli nəticə etibarilə bələdiyyənin fəaliyyətinin qanunauyğun və səmərəli təşkilinə nail olunması daimi komissiyaların öz üzərlərinə düşən vəzifələrin necə icra etməsindən bilavasitə asılıdır.

“Bələdiyyələrin statusu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 18-ci maddəsinə əsasən bələdiyyənin icra orqanı onun icra aparatıdır. Bələdiyyənin icra orqanının təşkili ilə bağlı məsələlər “Bələdiyyələrin statusu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, digər qanunvericilik aktları və “Bələdiyyənin nümunəvi nizamnaməsinin təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edilmiş tələblərə uyğun hazırlanmış nizamnamə ilə tənzimlənir.

İcra aparatı bələdiyyənin sədrindən və onun qanunla və bələdiyyənin nizamnaməsi ilə müəyyənləşdirilmiş qaydada formalaşdırdığı struktur bölmələrindən və bələdiyyənin nizamnaməsinə müvafiq surətdə yaradılan digər icra strukturlarından ibarətdir.

Yerli əhaliyə xidmət, iqtisadi və sosial inkişaf proqramlarını həyata keçirmək üçün yaradılan icra strukturlarının rəhbərlərini bələdiyyə iclasının qərarına əsasən bələdiyyənin sədri təyin edir. Bələdiyyənin icra aparatının strukturuna Hüquq şöbəsi, Mətbuat xidməti, Mühəsibatlıq, Təşkilati şöbə, Dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanları ilə əlaqələr şöbəsi kimi struktur bölmələr daxildir ki, onlar da bələdiyyə əməkdaşı olan qulluqçulardan ibarətdir.

Yerli özünüidarəetməni həyata keçirilməsi sahəsində bələdiyyənin icra aparatı bələdiyyənin, həmçinin bələdiyyənin daimi və başqa komissiyalarının təşkilati, informasiya, kargüzarlıq, maddi-

texniki təminat məsələlərini həyata keçirir, bələdiyyə sədrinin tapşırıqlarını yerinə yetirir, bələdiyyənin qərarlarının icrasını təmin edir.

Bələdiyyənin icra aparatının səlahiyyətlərinə aşağıdakılar aiddir:

- bələdiyyəyə baxılmaq və təsdiq edilmək üçün təqdim edilən büdcə, plan, proqram və qərar layihələrinin hazırlanması;
- bələdiyyənin qəbul etdiyi qərarların yerinə yetirilməsi;
- bələdiyyə sədrinin qəbul etdiyi qərarların yerinə yetirilməsi;
- bələdiyyənin qanunla müəyyən olunmuş səlahiyyətlərinin həyata keçirilməsinin təşkili;
- bələdiyyə mülkiyyətinin və bələdiyyənin istifadəsinə verilmiş başqa mülkiyyətin idarə edilməsi;
- qanunvericiliyə əsasən ona həvalə edilmiş digər səlahiyyətləri həyata keçirilməsi.

Bələdiyyənin icra aparatı yerli əhaliyə xidmət, iqtisadi, ekoloji, sosial müdafiə və sosial inkişaf proqramlarını həyata keçirmək üçün yaradılan idarə, şöbə və digər struktur bölmələrindən ibarət ola bilər.

Bələdiyyənin icra aparatının strukturu onun qarşısında duran vəzifələrdən və maliyyə vəziyyətindən asılı olaraq bələdiyyə iclasının qərarı ilə təsdiq edilir. Bələdiyyənin icra aparatına bələdiyyənin sədri rəhbərlik edir. Bələdiyyənin sədri əmr və sərəncamlar verir, bələdiyyənin qərarlarını imzalayır.

Ehtiyac olduqda bələdiyyə sədri bələdiyyə sədrinin müavinlərini seçir. Bələdiyyə sədrinin müavinini bələdiyyə sədrinin ona aid etdiyi məsələləri həll edir, bələdiyyə sədri olmadıqda onun səlahiyyətlərini həyata keçirir.

2.2. Vətəndaşların öz iradəsini birbaşa ifadə etməsi və yerli özünüidarənin həyata keçirilməsinin digər formaları

Məlum olduğu kimi, yerli özünüidarəetmə orqanları demokratik dövlət idarəetməsinin əsaslarından biridir və hər bir vətəndaş yerli özünüidarəetmənin həyata keçirilməsində öz iradəsini ifadə etmək hüququna malikdir.

Yerli səviyyədə vətəndaşların iradəsini ifadə etməsi həm bələdiyyələrin formalaşmasında, həm də onların sonrakı fəaliyyətində yaxından iştirakda özünü göstərir. Bu baxımdan vətəndaşların real yerli özünüidarəetməsi kimi formalaşan və fəaliyyət göstərən qurumların mövcudluğu əhaliyə yaxın olan səmərəli idarəetməni və əhalinin gündəlik həyatına bilavasitə təsir göstərən qərarların qəbul olunmasını təmin edə bilər.

Bələdiyyə seçkiləri. Müasir dövrdə əksər dövlətlərdə yerlərdə işlərin idarə olunması gizli səsvermə yolu ilə ümumi, bərabər və birbaşa seçki hüququ əsasında formalaşan xüsusi yerli idarəetmə orqanları tərəfindən həyata keçirilir.

Seçki, vətəndaşların səsvermə yolu ilə dövlət orqanlarına və ya yerli özünüidarəetmə orqanlarına (bələdiyyələr) öz nümayəndələrini seçmək üçün istifadə etdikləri əsas siyasi-hüquqi prosesdir. Bu proses cəmiyyətə idarəetmədə iştirak etmək və siyasi hakimiyyəti sülh yolu ilə formalaşdırmaq imkanı verir.

“Bələdiyyələrin statusu haqqında” Qanunun 27-ci maddəsinə əsasən bələdiyyələrə seçkilər vətəndaşların iradə ifadəsi və yerli özünüidarənin həyata keçirilməsinin forması kimi nəzərdə tutulmuşdur. Həmin maddəyə əsasən bələdiyyə seçkiləri vətəndaşların qanunla müəyyənləşdirilmiş seçki hüquqları təmin edilməklə, ümumi, bərabər, birbaşa seçki hüququ əsasında sərbəst, şəxsi, gizli səsvermə yolu ilə həyata keçirilir. Bələdiyyələrə seçkilər Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsinə uyğun keçirilir. Azərbaycan Respublikasının dövlət orqanları bələdiyyələrə seçkilərin demokratik əsasda keçirilməsinə təminat verirlər.

Seçkilər yerli hakimiyyətin formalaşmasının mühüm bir mərhələsi olaraq bir sıra xarakterik cəhətlərə malikdir:

1. seçkilər əhalinin bilavasitə iradə ifadəsinin əsas istiqamətlərindən biridir;
2. əhali tərəfindən hakimiyyətin həyata keçirilməsindən əsas iştirak formasıdır;
3. əhalinin konstitusion hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsi üçün zəmin yaradır;
4. vətəndaş cəmiyyətinin formalaşmasında müxtəlif təbəqələrin maraqlarının müəyyən edilməsinin təzahürüdür.

Yerli rəy sorğuları. Yerli özünüidarənin həyata keçirilməsinin digər forması yerli rəy sorğularıdır.

“Yerli rəy sorğusu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 1-ci maddəsinə əsasən yerli rəy sorğusu yerli əhəmiyyətli məsələlər barəsində bələdiyyə ərazisində yaşayan vətəndaşların rəyinin öyrənilməsidir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası və qanunvericiliyi ilə bələdiyyələrin səlahiyyətinə aid edilmiş yerli əhəmiyyətli məsələlər yerli rəy sorğusuna çıxarıla bilər.

Qanunun 3-cü maddəsinə əsasən Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası və qanunvericiliyi ilə bələdiyyələrin səlahiyyətinə aid edilməmiş məsələlər, bələdiyyənin rayon və şəhər inzibati ərazi tərkibindən çıxmaq, muxtariyyət elan etmək, bələdiyyələrin dövlət tərəfindən müəyyən edilmiş sərhədlərini dəyişdirmək, insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını məhdudlaşdırmaq, tarixi, mədəni abidələrə və qoruqlara ziyan vurmaq məqsədi güdən məsələlər yerli rəy sorğusuna çıxarıla bilməz.

Yerli rəy sorğusu aşağıdakı prinsiplər əsasında həyata keçirilir:

- yerli rəy sorğusunda vətəndaşların bilavasitə və könüllülük əsasında iştirak etməsi;
- yerli rəy sorğusunun ümumi, bərabər və birbaşa seçki hüququ əsasında keçirilməsi;
- yerli rəy sorğusunda səsvermənin gizli keçirilməsi;
- vətəndaşların öz iradəsini ifadə etməsi üzərində nəzarətə yol verilməməsi.

Bələdiyyələrin ərazisində yaşayan və seçki hüququna malik olan vətəndaşlar yerli rəy sorğusunda iştirak etmək hüququna malikdirlər.

İrqiindən, milliyyətindən, dinindən, dilindən, cinsindən, mənşəyindən, təhsilindən, əmlak vəziyyətindən, qulluq mövqeyindən, əqidəsindən, siyasi partiyalara, həmkarlar ittifaqlarına və digər ictimai birliklərə mənsubiyyətindən asılı olmayaraq vətəndaşların yerli rəy sorğusunda birbaşa və ya dolayısı ilə iştirak etmək hüququnun məhdudlaşdırılması qadağandır.

Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilmiş qaydada fəaliyyət qabiliyyətsizliyi təsdiq edilmiş şəxslər yerli rəy sorğusunda iştirak edə bilməzlər.

Vətəndaşların, siyasi partiyaların, həmkarlar ittifaqlarının, başqa ictimai birliklərin yerli rəy sorğusunun keçirilməsi tələbinin lehinə və ya əleyhinə, habelə yerli rəy sorğusuna çıxarılan məsələnin həllinin lehinə və ya əleyhinə qanunvericiliyin tələbləri gözlənilməklə maneəsiz təşviqat aparmaq hüququ vardır.

“Bələdiyyələrin statusu haqqında” Qanunun 26-cı maddəsinə əsasən yerli əhəmiyyətli məsələlərə dair yerli rəy sorğusu təyin edilə bilər. Bələdiyyə yerli rəy sorğusunun keçirilməsi haqqında qərarı nizamnaməsinə uyğun olaraq öz təşəbbüsü ilə və ya əhalinin tələbi əsasında qəbul edir.

Bələdiyyə ərazisində yaşayan vətəndaşlar yerli rəy sorğusunu keçirmək təşəbbüsü ilə o halda çıxış edə bilərlər ki, yerli rəy sorğusuna çıxarılan məsələnin lehinə müvafiq ərazidə yaşayan və səsvermə hüququna malik olan vətəndaşların azı 10 faizinin imzası toplansın.

Bələdiyyə ərazisində yaşayan və seçki hüququ olan bütün vətəndaşların bilavasitə və könüllülük əsasında yerli rəy sorğusunda iştirak etmək hüququ vardır. Yerli rəy sorğusunda səsvermə gizli keçirilir, vətəndaşların öz iradəsini ifadə etməsi üzərində nəzarətə yol verilmir.

Qəbul edilmiş qərar üç gün ərzində yerli mediada elan olunur və müvafiq icra hakimiyyəti orqanına göndərilir.

Yerli rəy sorğusunu keçirmək təşəbbüsünü həyata keçirmək üçün bələdiyyə ərazisində yaşayan və yerli rəy sorğusunda iştirak etmək hüququ olan azı 15 vətəndaşdan ibarət təşəbbüs qrupu yaradılır.

Yerli rəy sorğusu onun keçirilməsi haqqında qərarın qəbul edildiyi gündən etibarən 30 gündən tez və 60 gündən gec olmayaraq keçirilir.

Vətəndaşların yığıncaqları. Qanunla müəyyən edilmiş hallarda sakinlər yerli əhəmiyyətli məsələlərə münasibət bildirmək, təkliflər irəli sürmək, kollektiv rəy söyləmək, qərarlar qəbul etmək məqsədi ilə vətəndaş yığıncaqları keçirə bilirlər. Vətəndaş yığıncağının baş tutması və qərar qəbul etməsi üçün ilk növbədə səsvermə hüququ olan sakinlərin 25 faizinin iştirakı lazımdır. Əhalinin sayı ilə bağlı nəzərdə tutulan məhdudiyyət bələdiyyələrin birləşməsi və ayrılması məsələsinə münasibət bildirmək üçün keçirilən yığıncaqlara şamil edilmir.

Vətəndaş yığıncaqlarında yerli büdcə, abadlıq, yerli vergilər və əhalinin rifahına toxunan məsələlər müzakirəyə çıxarıla bilər.

Əhalisi 500 nəfərdən az olan bələdiyyələrdə yerli əhəmiyyətli məsələlərə münasibət bildirmək, təkliflər irəli sürmək, kollektiv rəy söyləmək, qərarlar qəbul etmək məqsədi ilə həmin bələdiyyə ərazilərində vətəndaşlar öz yığıncaqlarını keçirə bilirlər.

Vətəndaşların yığıncaqlarında həmin bələdiyyə ərazisində yaşayan 18 yaşı tamam olmuş vətəndaşların iştirak etmək hüququ vardır. Vətəndaşların yığıncaqlarında bələdiyyənin nizamnaməsi və başqa qərarlar qəbul edilir, dəyişdirilir və ləğv olunur.

Vətəndaşların bələdiyyələrə, bələdiyyə orqanlarına və onların vəzifəli şəxslərinə müraciəti. “Bələdiyyələrin statusu haqqında” Qanunun 30-cu maddəsində vətəndaşların bələdiyyələrə, bələdiyyə orqanlarına və onların vəzifəli şəxslərinə müraciət hüququ nəzərdə tutulmuşdur.

Vətəndaşlar bu hüququ fərdi və kollektiv qaydada həyata keçirə bilirlər. Bələdiyyələr, bələdiyyə orqanları və onların vəzifəli şəxsləri tərəfindən fiziki və hüquqi şəxslərin müraciətlərinə “Vətəndaşların müraciətləri haqqında” və “İnformasiya əldə etmək haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunları, inzibati icraatla bağlı müraciətlərə isə “İnzibati icraat haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən olunmuş qaydada baxılır.

Bələdiyyələrə müraciət edilməsi ilə bağlı ayrı-ayrı kateqoriya müraciətlərə baxılması ilə bağlı qanunla müxtəlif müddətlər müəyyən edilmişdir. Belə ki, torpaq sahəsi əldə etmək istəyən hüquqi və fiziki şəxslərin ərizələrinə bələdiyyələr tərəfindən 15 iş günü müddətində baxılır.

Həmçinin hüquqi və fiziki şəxslərin yerli vergilər və ödənişlərlə bağlı borcları barədə onların yazılı müraciəti əsasında 1 iş günü müddətində arayış verirlər.

Vətəndaşların bələdiyyələrə, bələdiyyə orqanlarına və onların vəzifəli şəxslərinə müraciətlərinə cavab verilməsi müddətlərinin və qaydasının pozulması qanuna əsasən müvafiq məsuliyyətə səbəb olur.

Əhalinin bələdiyyə aktları yaratmaq təşəbbüsü və yerli özünüidarənin həyata keçirilməsində iştirakının digər formaları. Bələdiyyənin nizamnaməsinə uyğun olaraq, əhalinin yerli əhəmiyyətli məsələlərə dair bələdiyyə aktları yaratmaq təşəbbüsü göstərmək hüququ vardır. Yerli əhəmiyyətli məsələlər barəsində əhalinin bələdiyyələrə verdiyi bələdiyyə aktlarının layihələri hökmən əhalinin nümayəndələrinin iştirakı ilə açıq iclaslarda müzakirə olunmalı, nəticələri rəsmən elan edilməlidir.

Məhəllə komitələri. "Bələdiyyələrin statusu haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 31-ci maddəsinə müvafiq olaraq, bələdiyyələrin məhəllə komitələri bələdiyyələrin səlahiyyətlərinə aid məsələlərin həllində onlara kömək məqsədi ilə vətəndaşların yaşayış yeri üzrə öz təşəbbüsü ilə yaratdıqları könüllü birliklərdir.

"Bələdiyyələrin məhəllə komitələri haqqında" nümunəvi Əsasnaməyə əsasən məhəllə komitəsi ərazi prinsipi üzrə yaradılır. Məhəllə komitəsinin fəaliyyət göstərdiyi ərazi ayrıca bir və ya bir neçə evin (məhəllənin) həddləri ilə müəyyən edilir.

Məhəllə komitəsi, həmin komitənin fəaliyyət göstərdiyi ərazidə yaşayan əhalinin yığıncağında 5-11 üzvdən ibarət tərkibdə açıq səsvermə yolu ilə iki il müddətinə seçilir. Yığıncaq komitənin fəaliyyət göstərdiyi ərazidə yaşayan və səsvermə hüququ olan vətəndaşların azı 15 faizi iştirak etdikdə səlahiyyətli dir. Həmin yığıncaqda məhəllə komitəsinin sədri, sədr müavini və katibi seçilir.

Məhəllə komitəsinin tərkibinə həmin ərazidə yaşayan, yaşı 18-dən aşağı olmayan vətəndaşlar seçilir. Vətəndaşların yığıncağında iştirak edənlərin səsələrinin yarısından çoxunu toplamış şəxslər bu komitənin tərkibinə seçilmiş hesab olunurlar.

Vətəndaşların yığıncaqları məhəllə komitəsinin fəaliyyət göstərdiyi ərazidə yaşayan səsvermə hüququ olan şəxslərin azı 10 faizinin və ya məhəllə komitəsi üzvlərinin üçdə bir hissələsinin təşəbbüsü ilə çağırılır.

Məhəllə komitəsi, lazım olan hallarda, lakin iki ayda bir dəfədən az olmamaq şərti ilə çağırılır və üzvlərinin yarısından çoxu iştirak etdikdə səlahiyyətli hesab edilir və iclaslar açıq keçirilir.

Məhəllə komitəsinin qərarları açıq səsvermə yolu ilə və adi səs çoxluğu ilə qəbul olunur.

Məhəllə komitəsi öz fəaliyyəti barədə altı ayda bir dəfə vətəndaşların yığıncağında hesabat verir. Yığıncağın keçirilməsi haqqında müvafiq məhəllə komitəsinin fəaliyyət göstərdiyi ərazidə yaşayan şəxslərə bir həftə qabaq məlumat verilməlidir.

Məhəllə komitələrinin səlahiyyətlərinə aşağıdakılar aiddir:

- yerli əhəmiyyətli məsələlər barəsində bələdiyyələr qarşısında vəsatət qaldırmaq;
- yerli əhəmiyyətli məsələlərlə bağlı vətəndaşların yığıncaqlarını keçirmək;
- yerli əhəmiyyətli məsələlərlə dair bələdiyyə aktları yaratmaq təşəbbüsü göstərmək və həmin aktların layihələrini əhalinin iştirakı ilə açıq iclaslarda müzakirə etmək;
- müvafiq bələdiyyə torpaqlarından istifadəyə dair rəy və təkliflər vermək;
- yaşayış məntəqələrinin abadlaşdırılması, yaşıllaşdırılması, sanitariya vəziyyətinin yaxşılaşdırılması, uşaq və idman meydançalarının, avtomobil yollarının, küçələrin, səkilərin, digər obyektlərin tikintisi, yenidən qurulması, təmiri və saxlanması işində halinin iştirakını təşkil etmək;
- təbiətin, tarix və mədəniyyət abidələrinin mühafizəsi haqqında qanunvericiliyə riayət olunmasına kömək etmək;
- məktəbyaşlı uşaqların təhsilə cəlb edilməsində təhsil müəssisələrinə kömək etmək;
- uşaq və gənclərin istirahəti, idmanla olmaq üçün şərait yaradılmasına kömək etmək;
- fəaliyyət göstərdiyi ərazidə yaşayan imkansızlara, xəstələrə və çətin həyat şəraitində olan şəxslərə (ailələrə) yardım göstərmək;
- yerli əhəmiyyətli məsələlərin həllində əhalinin təşəbbüskarlığının və özünüidarəetmə təcrübəsinin inkişafına kömək etmək.

Məhəllə komitələri Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə və müvafiq bələdiyyənin nizamnaməsinə zidd olmayan digər səlahiyyətləri də həyata keçirə bilər.

Hər hansı məsələyə dair məhəllə komitələrinin rəyi həmin məsələlərin həlli zamanı bələdiyyələr tərəfindən nəzərə alınır.

Azərbaycan Respublikası
Ədliyyə Nazirliyi

III FƏSİL

BƏLƏDİYYƏLƏRİN FƏALİYYƏTİNƏ İNZİBATİ NƏZARƏT

3.1. Bələdiyyələrin fəaliyyətində qanunçuluğun təmini və inzibati nəzarətin həyata keçirilmə şərtləri

Azərbaycan dövləti bələdiyyələrdə işin təşkili və yerli özünüidarəetmənin inkişafı məqsədilə bələdiyyələrə daim dəstək göstərir. Dövlət tərəfindən bələdiyyələrə göstərilən dəstək maddi yardımla yanaşı onların fəaliyyətinin hüquqi təminat sahəsini də əhatə edir.

Hüquqi təminatlar dedikdə, bələdiyyələrin fəaliyyətinin təşkilini təmin edən qanunvercilik aktları başa düşülür. Bu barədə ətraflı məlumat 1.2-ci bölmədə verilmişdir.

“Bələdiyyələrin statusu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən dövlət hakimiyyəti orqanları bələdiyyələrin təşəkkülü və inkişafı üçün zəruri hüquqi, təşkilati şəraiti yaradır.

Qeyd edilməlidir ki, Azərbaycan dövləti hər il bələdiyyələrə dotasiya (dövlət büdcəsindən dövlət subyektlərinin büdcəsinə və yerli büdcələrə (və ya digər təşkilatlara) onların gəlir və xərclərini tənzimləmək məqsədi ilə əvəzsiz verilən maliyyə vəsaiti) ayırır. Hər bir bələdiyyə üçün dotasiyanın ayrılması zamanı ərazidə yaşayan əhəlinin sayı və ölkənin maliyyə ehtiyatlarının formalaşmasında onun xüsusi çəkisi, həmçinin digər amillər nəzərə alınır. Dotasiyanın ayrılmasında məqsəd maliyyə baxımından zəif olan yerli özünüidarəetmə orqanlarının fəaliyyətinin dəstəklənməsi və inkişafına nail olmaqdır.

Bələdiyyələr yerli özünüidarəetməni həyata keçirən müstəqil qurum olsa da, fəaliyyətlərinə dövlət tərəfindən qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada və hallarda inzibati nəzarət həyata keçirilir.

Yerli özünüidarəetmə qurumunun fəaliyyətinə inzibati nəzarət çərçivəsində müdaxilə mütənəsiblik prinsipi əsasında qanunvericiliklə müəyyən edilmiş məqsədlərə nail olmaq üçün nəzərdə tutulmuş həddə həyata keçirilməlidir.

Mütənasiblik prinsipinin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, istənilən müdaxilə konkret məqsəd üçün zəruri və əlverişli olmalı, bələdiyyənin qanuni fəaliyyətinə maneə yaratmamalı, nəzarət edən orqanın müdaxilə dərəcəsi qanunda nəzərdə tutulan məqsədlərə mütənasib olmalıdır. Eyni zamanda inzibati nəzarəti həyata keçirən orqan bələdiyyələrin yerli əhəmiyyətli məsələləri sərbəst həll etmək hüququna əsassız müdaxilə etməməli və bələdiyyələrin müstəqilliyi ilə dövlət nəzarəti arasında tarazlıq qorunmalıdır.

“Yerli özünüidarəetmə haqqında” Avrtopa Xartiyasının 8-ci maddəsinə əsasən yerli özünüidarə orqanları üzərində istənilən inzibati nəzarət yalnız konstitusiya ilə, yaxud qanunla nəzərdə tutulmuş formalarda və hallarda həyata keçirilə bilər. Yerli özünüidarə orqanlarının fəaliyyətinə istənilən inzibati nəzarət, bir qayda olaraq, yalnız qanunçuluğa və konstitusiya prinsiplərinə riayət olunmasını təmin etmək üçün nəzərdə tutulmalıdır.

Bununla belə, inzibati nəzarət həmçinin yerli özünüidarə orqanlarının onlara həvalə edilmiş səlahiyyətləri lazımi qaydada yerinə yetirmələri üzərində yuxarı hakimiyyət orqanlarının nəzarətini də ehtiva edə bilər.

Xartiyada nəzərdə tutulmuş inzibati nəzarətin şərtləri və prinsipləri əksər dövlətlər tərəfindən tətbiq edilməkdədir.

Azərbaycan Respublikasında da bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarətin həyata keçirilməsi bələdiyyələr tərəfindən qanunvericiliyin tələblərinə riayət edilməsi və qanunçuluğun təmini, yerli özünüidarəetmə fəaliyyətinin şəffaflıq və aşkarlıq prinsipləri əsasında qurulması və müasir tələblərə cavab verən səviyyədə həyata keçirilməsinin təmin olunmasına yönəlmişdir.

“Bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarət haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 1-ci maddəsində inzibati nəzarətə anlayış verilmişdir. Həmin maddəyə əsasən bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarət - bələdiyyələr, bələdiyyə orqanları və onların vəzifəli şəxsləri tərəfindən Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanlarına və Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarına (Naxçıvan Muxtar Respublikasında isə həm də Naxçıvan Muxtar Respublikasının Konstitusiyasına, qanunlarına və Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarına) riayət edilməsinin təmin olunması, bələdiyyələr tərəfindən qanunvericiliyin pozulması hallarının, onları yaradan səbəb və şəraitin aradan qaldırılması məqsədi ilə həyata keçirilən fəaliyyətdir.

Qanunun 3-cü maddəsinə əsasən bələdiyyələrin müvafiq komissiyaları və seçicilər də bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarətin həyata keçirilməsinə cəlb edilə bilərlər.

Bələdiyyələrin fəaliyyətinin inzibati nəzarət qaydasında araşdırılmasının nəticələri bələdiyyə tərəfindən əhaliyə elan edilir və bələdiyyə binasının qarşısında xüsusi lövhələrdə yerləşdirilir.

İnzibati nəzarətin həyata keçirilməsinin şərtləri Qanunun 4-cü maddəsində müəyyən edilmişdir. Belə ki, bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarət yalnız Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunları ilə nəzərdə tutulmuş qaydada və hallarda və yalnız qanunçuluğa əməl

olunması baxımından həyata keçirilir. İnzibati nəzarət bələdiyyələrin yerli əhəmiyyətli məsələləri qanun çərçivəsində müstəqil və sərbəst surətdə həll etmək hüququnu məhdudlaşdırma bilməz və bələdiyyələrin fəaliyyətinə edilən müdaxilə qanunda nəzərdə tutulan məqsəddə mütənəsib olmalıdır.

Qanunvericilik və icra hakimiyyətləri tərəfindən Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 144-cü maddəsinin II hissəsinə uyğun olaraq bələdiyyələrə verilən əlavə səlahiyyətlərin həyata keçirilməsinə nəzarəti həmin hakimiyyətlər inzibati nəzarəti həyata keçirən orqana həvalə edə bilirlər.

Bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarəti həyata keçirən Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi bu fəaliyyəti strukturuna daxil olan müstəqil qurum – Bələdiyyələrlə iş baş idarəsi vasitəsilə həyata keçirir. Baş idarənin fəaliyyət istiqamətləri aşağıdakılardır:

- bələdiyyələrin, bələdiyyə orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin fəaliyyətinin təşkilinə kömək edir və onlara yerli özünüidarə fəaliyyətinin qanunauyğun həyata keçirilməsi sahəsində metodoloji yardım göstərilməsi üzrə tədbirlər görmək;
- bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarəti həyata keçirmək;
- qanunvericiliklə müəyyən edilmiş digər istiqamətlərdə fəaliyyət göstərmək.

Dövlət idarəetməsində informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının imkanlarından istifadə edilməsi, xidmətlərin elektronlaşdırılması istiqamətində görülmən tədbirlərin yerli səviyyədə də davam etdirilməsi məqsədilə inzibati nəzarət orqanı tərəfindən tədbirlər həyata keçirilməkdədir.

Belə ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 27 fevral 2020-ci il tarixli, 1859 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Açıq hökumətin təşviqinə dair 2020–2022-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı”nın 7.4-cü bəndində bələdiyyələrlə işin səmərəliliyinin artırılması və aşkarlığın təmin edilməsi məqsədilə “Bələdiyyələrlə iş portalı”nın yaradılması ilə bağlı müvafiq tapşırığın icrası ilə əlaqədar Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən “Bələdiyyələrlə iş portalı” hazırlanmış və istifadəyə verilmişdir.

Portalın istifadəyə verilməsi ilə inzibati nəzarət orqanı ilə bələdiyyələr arasında elektron sənəd mübadiləsi, o cümlədən bələdiyyə aktlarının inzibati nəzarət orqanına elektron qaydada göndərilməsi təşkil olunmuşdur. Ədliyyə Nazirliyinin rəsmi internet saytında (justice.gov.az) portala daxil olmaq üçün keçid yerləşdirilmiş və portalda fərdi kabinet vasitəsilə bələdiyyə aktlarının yayımlanması, onların axtarışı, avtomatlaşdırılmış rejimdə statistik hesabatların tərtib edilməsi kimi funksional imkanlar yaradılmışdır. Bu məqsədlə portala giriş imkanının təmin edilməsi üçün istifadəçi adı və şifrə hazırlanmış və hər bir bələdiyyə sədrinə təqdim olunmuş, portaldan istifadə qaydaları ilə bağlı video təlimat hazırlanmış və bütün bələdiyyələrə göndərilmişdir.

Portaldan 2020-ci il ərzində 300-ə yaxın bələdiyyə istifadə etmiş, 2021-ci ildə aparılan işlər nəticəsində 870 bələdiyyə üzrə aktların portal vasitəsilə inzibati nəzarət orqanına təqdim olunması təmin edilmişdir. Hazırda respublika üzrə bələdiyyələrin 100%-i portaldan istifadə edir.

“Bələdiyyələrlə iş portalı”nın fəaliyyətə başlaması bələdiyyələrlə inzibati nəzarəti həyata keçirən orqan arasında sənəd dövriyyəsi prosesinin sürətlənməsinə, sənədlərin göndərilməsində

olan gecikmələrin qarşısının alınmasına, bələdiyyələrin sənədlərin tərtibatı və poçt göndərişləri ilə bağlı əlavə xərclərdən azad olmasına gətirib çıxarmışdır ki, bu da yerli büdcə vəsaitlərinə qənaət olunması, həmçinin bələdiyyə aktlarının surətlərinin vaxtında təqdim edilməməsinə görə tətbiq edilən inzibati cərimələrin azalması üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Ədliyyə Nazirliyinin təşkilatçılığı ilə 12 aprel 2023-cü il tarixdə “Heydər Əliyev Azərbaycanda yerli özünüidarəetmənin banisidir” mövzusunda keçirilmiş konfransda “Bələdiyyələrlə iş portalı”nın təkmilləşdirilmiş yeni versiyası (belediyye.gov.az) ictimaiyyətə təqdim edilmişdir.

İstifadəçilər “belediyye.gov.az” domeni vasitəsi ilə ölkəmizdə hazırkı dövrdə keçirilən bələdiyyə seçkiləri və onların nəticələri, hər bir bələdiyyə barəsində ətraflı məlumatlar (sədr, bələdiyyə üzvləri və qulluqçuları, əlaqə vasitələri, geolokasiyası və s.), yerli özünüidarəetmə sahəsində Ədliyyə Nazirliyinin gördüyü işlər (illik məruzələr, tövsiyələr və s.) barədə məlumatlar əldə etməklə yanaşı, bələdiyyələrin fəaliyyəti ilə bağlı elektron müraciətlər edə bilirlər. Portal bələdiyyə aktları üzrə inzibati nəzarət icraatının avtomatlaşdırılmış rejimdə aparılmasına, o cümlədən elektron sənəd mübadiləsinə imkan verməklə inzibati nəzarət fəaliyyətinin daha operativ və səmərəli həyata keçirilməsinə şərait yaradır, eləcə də portala daxil edilən məlumatlar əsasında avtomatlaşdırılmış rejimdə müəyyən statistik hesabatların əldə edilməsi və bələdiyyə iclaslarının protokollarının portal vasitəsilə elektron qaydada tərtib edilməsi mümkündür.

Eyni zamanda Nazirlik tərəfindən yerli özünüidarəetmə sahəsində qanunçuluğun təmini məqsədilə bələdiyyə fəaliyyətində rast gəlinən qanun pozuntuları, o cümlədən onları yaradan səbəb və şəraitin müəyyən edilməsi istiqamətində mütəmadi olaraq təhlillər və ümumiləşdirmələr aparılır, onların nəticələrinə uyğun olaraq bələdiyyələrlə metodoloji iş təşkil olunur, o cümlədən qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi üçün müvafiq qanun layihələri hazırlanır.

Bu çərçivədə ölkəmizdə effektiv yerli özünüidarəetmənin təmini, idarəetmə sisteminin optimallaşdırılması, bələdiyyələrin maliyyə dayanıqlılığının artırılması üçün müvafiq normativ hüquqi aktların qəbulu, eləcə də təkmilləşdirilməsi və ümumilikdə bələdiyyələrin fəaliyyətinin dövlət başçısının 2 fevral 2021-ci il tarixli 2469 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər”ə uyğun qurulmasının təmin edilməsi yönündə tədbirlər həyata keçirilir.

Belə ki, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2025-ci il 3 iyun tarixli 173 nömrəli Qərarı ilə “Bələdiyyələrlə iş” informasiya sisteminin (BİİS) Əsasnaməsi” təsdiq edilmişdir. Hazırda sistem informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadə yolu ilə Azərbaycanda yerli özünüidarəetmə orqanlarının fəaliyyətində operativliyin, səmərəliliyin, şəffaflığın, eləcə də saxlanılan məlumatların sistemliliyinin və əlçatanlığının təminində mühüm rol oynayır.

Həmçinin dövlət başçısının 2022-ci il 4 aprel tarixli 3199 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Korrupsiyaya qarşı mübarizənin gücləndirilməsinə dair 2022-2026-cı illər üçün Milli Fəaliyyət Planı” üzrə Tədbirlər Planının 2.16-cı bəndində nəzərdə tutulmuş “Bələdiyyə gəlir və xərclərinin vahid portalı”nın yaradılması və bütün bələdiyyə xərclərinin portal vasitəsilə həyata keçirilməsi,

portalın açıqlığının təmin olunması barədə tapşırıqdan irəli gələrək Əsasnaməyə əsasən qeyd edilən portal BİS-in strukturuna altsistem kimi daxil edilmişdir.

“Bələdiyyə gəlir və xərclərinin vahid portalı” altsisteminə daxil olan modullar vasitəsilə bələdiyyələrin gəlir mənbələri və xərc istiqamətləri barədə məlumatların toplanılması, emalı, axtarışı, təhlili, ötürülməsi və yayımlanması, bütün bələdiyyə xərclərinin həyata keçirilməsi və bələdiyyələrin maliyyə hesabatlarının elektron formada tərtib edilməsi təmin olunacaqdır.

3.2. Bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarətin istiqamətləri və hüquqi əsası

Bələdiyyələrin fəaliyyətinin qanunvericiliyin tələblərinə uyğun təşkil edilməsinə kömək etmək və onlara metodoloji yardım göstərmək, bələdiyyələr tərəfindən Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik aktlarının tələblərinə riayət edilməsinin təmin olunması, qanunvericiliyin pozulması hallarının, onları yaradan səbəb və şəraitin aradan qaldırılması məqsədilə bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarət 2 istiqamət üzrə həyata keçirilir:

1. aktlar üzrə;
2. müraciətlər üzrə.

Aktlar üzrə inzibati nəzarət. Aktlar bələdiyyə iclaslarında baxılaraq qəbul edilən yerli əhəmiyyətli qərarlardır. “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Qanununa (bundan sonra - Konstitusiyası Qanunu) əsasən yerli özünüidarə orqanının qərarları normativ xarakterli aktlardır. Konstitusiyası Qanununun 1.0.3-cü maddəsinə əsasən normativ xarakterli akt məhdud subyektlər dairəsi üçün məcburi davranış qaydalarını əks etdirən və dəfələrlə tətbiq olunmaq üçün nəzərdə tutulmuş müəyyən formalı rəsmi sənəddir.

Qanunvericiliklə inzibati aktların hazırlanması, qəbulu qaydası, forması və məzmunu və digər məsələlərlə bağlı bir sıra tələblər müəyyən edilmişdir ki, inzibati nəzarəti həyata keçirən orqan tərəfindən aktların qanunvericiliyə uyğunluğu məsələsinə baxılarkən bu tələblər nəzərə alınır.

Konstitusiyası Qanununun 4.3-cü maddəsinə əsasən yerli özünüidarəetmə orqanlarının normativ xarakterli aktları müvafiq normativ hüquqi akt əsasında qəbul edilməli və onun müvafiq normasına istinad etməlidir. Yəni, bələdiyyələrin qəbul etdiyi normativ xarakterli aktlar qəbul edilmə məqsədindən asılı olaraq, həmin məsələni tənzimləyən normativ hüquqi aktın (konstitusiyası, qanun, fərman və s.) müvafiq normasına (maddəsi, bəndi, hissəsi) əsaslanmalıdır.

Bələdiyyələrin normativ xarakterli aktları Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına, referendumla qəbul edilmiş aktlara, qanunlara, fərmanlara, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarına, mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlarına uyğun olmalı, həmin normativ hüquqi aktlarla ziddiyyət təşkil etməməlidir.

Ümumilikdə yerli özünüidarə orqanlarının normativ xarakterli aktları hazırlanarkən Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına uyğunluq və qanunların üstünlüyü, beynəlxalq hüququn hamılıqla qəbul edilmiş prinsip və normalarının üstünlüyü, mütənasiblik, normayaratma fəaliyyətinin demokratikliyi və şəffaflığı, normativ hüquqi aktların ziddiyyətsizliyi, insanların

hüquq və azadlıqlarının, onların qanuni maraqlarının müdafiəsi və sosial ədalət, ictimai münasibətlərin hüquqi tənzimlənməsinin sistemliliyi və kompleksliyi və s. prinsipləri nəzərə alınmalıdır.

“İnzibati icraat haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən bələdiyyələr inzibati orqan statusuna malikdir. İnzibati akt isə inzibati orqan tərəfindən ümumi (publik) hüquq sahəsinə aid olan müəyyən (konkret) məsələni nizama salmaq və ya həll etmək məqsədilə qəbul edilmiş və ünvanlandığı hüquqi və ya fiziki şəxs (şəxslər) üçün müəyyən hüquqi nəticələr yaradan qərar, sərəncam və ya digər növ hakimiyyət tədbiridir.

Qanunun 57-ci maddəsində inzibati aktın forması ilə bağlı tələblər müəyyən edilmişdir. Belə ki, Qanunda başqa forma nəzərdə tutulmamışdırsa və ya başqa formaya yol verilmirsə, inzibati akt yazılı formada qəbul edilir. Yazılı inzibati akt icraatı həyata keçirən inzibati orqanın müvafiq vəzifəli şəxsi və ya kollegial inzibati orqanın vəzifəli şəxslərindən biri tərəfindən tərtib olunur. İnzibati akt inzibati orqanın müvafiq vəzifəli şəxsi tərəfindən və ya kollegial inzibati orqanın üzvləri tərəfindən imzalanır. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə birbaşa nəzərdə tutulmuş hallarda, habelə dövlət maraqlarına və ya ictimai maraqlara ziyan vura biləcək təhlükənin qarşısının alınması və ya aradan qaldırılması ilə əlaqədar təxirəsalınmaz hallarda inzibati akt şifahi və ya digər anlaşılan formada (başa düşülən digər formada) qəbul edilə bilər.

Şifahi və ya digər anlaşılan formada (başa düşülən digər formada) qəbul edilmiş inzibati akt aşağıdakı hallarda elan olunduğu vaxtdan 5 gün müddətində yazılı formada təsbit olunmalıdır:

- inzibati akt ünvanlandığı şəxsin və ya digər maraqlı şəxsin hüquq və qanunla qorunan maraqlarını məhdudlaşdırdıqda (əlvərişsiz inzibati aktın qəbul edildiyi hallarda);
- inzibati orqan inzibati aktı yazılı formada qəbul edəcəyini vəd etdikdə;
- qanunla birbaşa nəzərdə tutulduqda.

İnzibati akt məzmun baxımından kifayət qədər aydın və anlaşılan olmalı və aktda onun ünvanlandığı hüquqi və ya fiziki şəxslər, nizama saldığı və ya həll etdiyi məsələlər dəqiq göstərməlidir. Yazılı inzibati aktda onu qəbul etmiş orqanın adı, inzibati aktın ünvanlandığı hüquqi şəxsin adı və hüquqi ünvanı və ya fiziki şəxsin adı, atasının adı, soyadı və ünvanı, inzibati aktın adı, qəbul olunma tarixi və yeri, qeydiyyat nömrəsi, inzibati aktı qəbul etmiş inzibati orqanın möhürü və qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş digər məlumatlar əks olunmalıdır.

Qanunvericiliklə bələdiyyələrə verilmiş səlahiyyətlərin icrası məqsədilə bəzi hallarda normativ xarakterli akt qəbul etmək zərurəti yaranır. Məsələn, “Yerli (bələdiyyə) vergi və ödənişləri haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 9.1.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş bələdiyyə ərazisində mehmanxana, sanatoriya-kurort və turizm xidmətləri göstərən şəxslərdən alınan ödənişin maksimum miqdarı müəyyənləşdirilmişdir (hər bir şəxs üçün sutkada 1.1 manatdan çox olmamaqla).

Göründüyü kimi bəzi yerli ödənişlərin miqdarı ilə bağlı Qanunda ancaq yuxarı hədd müəyyənləşdirilmişdir. Ödənişin konkret miqdarının, dərəcəsinin müəyyənləşdirilməsi isə öz ərazisi

daxilində bələdiyyələrin səlahiyyətinə verilmişdir. Bələdiyyələr normativ xarakterli aktlar qəbul etməklə qeyd olunan məsələlərin konkret tənzimlənməsini təmin etməlidirlər.

Qeyd edilməlidir ki, Qanunun 10.1-ci maddəsinə əsasən yerli vergilərin dərəcələri Azərbaycan Respublikasının vergi qanunvericiliyində təsbit edilmiş hədlər daxilində müəyyən edilir. Lakin Qanunun 10.2-ci maddəsinə əsasən bələdiyyələr vergi qanunvericiliyinə uyğun olaraq vergi ödəyicilərinin ayrı-ayrı kateqoriyalarını vergidən tam və ya qismən azad etmək, vergi dərəcələrinin aşağı salınması barədə qərar qəbul edə bilərlər. Bələdiyyələr bu səlahiyyətlərindən istifadə edərkən də normativ xarakterli aktlar qəbul etməlidirlər.

“Yerli icra hakimiyyəti və yerli özünüidarə orqanlarının normativ xarakterli aktlarının hazırlanması və qəbul edilməsi Qaydaları”nın 1.3-cü bəndinə əsasən yerli özünüidarə orqanlarının normativ xarakterli aktları qərar formasında qəbul edilir.

Müvafiq Qaydaların 2.4-cü bəndinə əsasən yerli özünüidarə orqanlarının normativ xarakterli aktları hazırlanarkən hüquq məsələləri daimi komissiyasının (hüquqşünasın) iştirakı mütləqdir. Habelə 2.6-cı bəndin tələblərinə əsasən isə normativ xarakterli aktda digər dövlət orqanlarının fəaliyyəti ilə bağlı müddəalar olduqda, layihə həmin dövlət orqanları ilə razılaşdırılmalıdır.

Həmçinin yerli özünüidarə orqanları normativ xarakterli aktların layihələrini icra aparatlarının, daimi və başqa komissiyalarının iştirakı ilə müstəqil surətdə hazırlaya və ya layihənin hazırlanmasına müvafiq mütəxəssisləri cəlb edə, bunun üçün xüsusi yaradılmış işçi qruplarına tapşırıq verə bilərlər.

“Bələdiyyələrin statusu haqqında” Qanununun tələblərinə əsasən bələdiyyə iclaslarında baxılan məsələlərə dair qərarlar bələdiyyə üzvlərinin sadə səs çoxluğu ilə, yerli vergi və ödənişlər ilə bağlı qərarlar isə bələdiyyə üzvlərinin üçdə iki səs çoxluğu ilə qəbul edilir.

“Normativ hüquqi aktlar haqqında” Konstitusiya Qanununa əsasən normativ xarakterli aktlar Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinə daxil edilmək məqsədilə aktın qəbul edildiyi gündən üç gün müddətində Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyinə göndərilməlidir. Dövlət Reyestrinə daxil edilməsi məqsədi ilə təqdim edilən normativ xarakterli aktlara müvafiq hüquqi ekspertizanın rəyi əlavə olunur.

Qanunvericilikdə inzibati nəzarəti həyata keçirən orqana mütləq təqdim edilməli olan aktların siyahısı müəyyən edilmişdir.

“Bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarət haqqında” Qanunun 6-cı maddəsinə əsasən inzibati nəzarətin həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədi ilə bələdiyyələr qəbul etdikləri aşağıdakı aktları qəbul edildiyi tarixdən 3 iş günündən gec olmayaraq inzibati nəzarəti həyata keçirən orqanın informasiya sistemində yerləşdirməlidirlər:

- dövlət büdcəsindən ayrılan maliyyə vəsaitinin istifadəsi barədə aktlar;
- bələdiyyə mülkiyyətində olan əmlaka dair mülkiyyət hüququnun həyata keçirilməsi barədə aktlar;
- yerli vergilərin və ödənişlərin tətbiqi barədə aktlar;
- yerli rəy sorğusunun nəticələrini əks etdirən qərarlar;

- bələdiyyələr üçün xərclər və maliyyə öhdəlikləri doğuran aktlar;
- bələdiyyələrin birləşməsi və ayrılması ilə bağlı keçirilmiş yığıncağın (yığıncaqların) nəticələrinin rəsmiləşdirilməsinə dair qərarlar;
- qanunçuluq prinsiplərinə riayət olunmasının təmin edilməsi ilə bağlı bələdiyyənin fəaliyyətinə inzibati nəzarəti həyata keçirən orqanın təklif və tövsiyələrinin bələdiyyələrin iclaslarında müzakirəsi barədə qərarlar.

Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsində bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarəti həyata keçirən orqanın fəaliyyətinə mane olma ilə bağlı hallar inzibati xəta kimi müəyyən edilmiş və bu xətalara görə inzibati cərimə növündə inzibati tənbeh tədbirinin tətbiqi nəzərdə tutulmuşdur.

Məcəllənin 549.1-ci maddəsinə əsasən bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarəti həyata keçirən orqan tərəfindən araşdırmaların aparılmasına maneçilik törədilməsinə görə vəzifəli şəxslər min manatdan min beş yüz manatadək məbləğdə cərimə edilir.

Digər inzibati xəta sayılan əməl isə məhz qəbul edilmiş bələdiyyə qərarının surətinin inzibati nəzarəti həyata keçirən orqanın informasiya sistemində yerləşdirilməməsi ilə bağlıdır. Məcəllənin 549.2-ci maddəsinə əsasən bu əməl o halda inzibati xəta sayılır və inzibati cərimənin tətbiqi üçün əsas yaranır ki, bələdiyyə qərarları qəbul edildiyi tarixdən 3 iş günü ərzində müvafiq informasiya sistemində yerləşdirilməmiş olsun. Bu inzibati xəta törədildikdə bələdiyyələrin vəzifəli şəxsləri dörd yüz manatdan altı yüz manatadək məbləğdə cərimə edilir.

Məcəllənin 17-ci maddəsinin qeyd hissəsinə əsasən dövlət hakimiyyətinin nümayəndəsi funksiyasını həyata keçirən şəxslər, dövlət orqanlarında, bələdiyyələrdə, Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələrində və Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq yaradılmış başqa silahlı birləşmələrdə, dövlət və qeyri-dövlət təşkilatlarında, idarə və müəssisələrində, o cümlədən publik hüquqi şəxslərdə təşkilati-sərəncamverici və ya inzibati-təsərrüfat vəzifələrində daimi və ya müvəqqəti işləyən şəxslər və ya həmin vəzifələri xüsusi səlahiyyət əsasında həyata keçirən şəxslər, habelə hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olaraq belə səlahiyyətləri yerinə yetirən fiziki şəxslər vəzifəli şəxs hesab edilirlər.

İnzibati nəzarəti həyata keçirən orqan ona göndərilmiş bələdiyyə aktının normativ hüquqi aktlara uyğunluğunu müəyyənləşdirmək məqsədilə həmin akta informasiya sistemində yerləşdirildiyi tarixdən 15 iş günü, əlavə araşdırma tələb olunarsa, 30 iş günü müddətində baxır. İcraat zamanı əlavə məlumatların və ya sənədlərin əldə edilməsi tələb edildikdə, inzibati nəzarəti həyata keçirən orqanın həmin müddəti 30 iş günü uzatmaq hüququ vardır.

Müraciətlər üzrə inzibati nəzarət. “Bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarət haqqında” Qanunun 7-ci maddəsi müraciətlər üzrə həyata keçirilən inzibati nəzarətlə bağlı qaydaları müəyyən etmişdir.

Qanuna əsasən müraciətlər həm fiziki və ya hüquqi şəxslər, həm də dövlət orqanları (qurumları) tərəfindən edilə bilər. Lakin Qanun bu hallarda müraciət etmənin müddəti ilə bağlı məhdudiyyət nəzərdə tutulmuşdur. Belə ki, hüquqlarına və ya qanuni mənafeələrinə bələdiyyə tərəfindən zərər vurulduğunu iddia edən fiziki və ya hüquqi şəxsin, yaxud dövlət orqanının (qurumunun) müraciəti ərizəçinin hüquqlarının və ya qanuni mənafeələrinin pozulduğu, yaxud ona bu barədə məlum olduğu gündən istənilən vaxtda deyil, yalnız 6 ay ərzində verilə bilər. İnzibati nəzarəti həyata keçirən orqan müraciətə daxil olduğu tarixdən 15 iş günü müddətində, əlavə araşdırmalar tələb olunarsa, 30 iş günü müddətində baxır. İnzibati nəzarət icraatı üzrə əhəmiyyət kəsb edən halların müəyyən olunması üçün bu maddədə nəzərdə tutulmuş müddətdən daha artıq vaxt tələb olunduğu hallarda inzibati nəzarət icraatının müddəti inzibati nəzarəti həyata keçirən orqan tərəfindən 30 iş günü müddətinə uzadılır. İnzibati nəzarət icraatının ümumi müddəti 60 iş günündən çox ola bilməz. İnzibati nəzarəti həyata keçirən orqan tərəfindən müddətin uzadılması barədə ərizəçiyə üç iş günü ərzində məlumat verilir və müddətin uzadılmasına səbəb olan hallar inzibati nəzarəti həyata keçirən orqan tərəfindən əsaslandırılmalıdır.

İnzibati nəzarəti həyata keçirən orqan daxil olmuş müraciətə baxdıqdan sonra aşağıdakı qərarlardan birini qəbul edir:

- inzibati nəzarət icraatına başlanılması haqqında;
- inzibati nəzarət icraatına başlamaqdan imtina edilməsi haqqında (bu barədə müraciət müəllifinə əsaslandırılmış rəsmi məlumat göndərilir).

Ümumilikdə inzibati nəzarət icraatı yalnız onun başlanması üçün qanunvericiliklə müəyyən edilmiş əsaslar mövcud olduqda başlanıla bilər. Həmin əsaslara aşağıdakılar daxildir:

- inzibati nəzarəti həyata keçirən orqana təqdim edilməli olan aktlar normativ hüquqi aktlara zidd olduqda;
- hüquqlarına və ya qanuni mənafeələrinə bələdiyyə tərəfindən zərər vurulduğunu iddia edən fiziki və ya hüquqi şəxsin, yaxud dövlət orqanının (qurumunun) müraciəti daxil olduqda.

İnzibati nəzarət icraatı bu Qanunun 5.0.1-ci maddəsi ilə müəyyən edilən əsas üzrə aparıldıqda (Qanunun 6-cı maddəsində nəzərdə tutulmuş aktlar bu Qanunun 1-ci maddəsində göstərilən normativ hüquqi aktlara zidd olduqda), inzibati nəzarət icraatının başlanma tarixi bələdiyyə aktının informasiya sistemində yerləşdiyi gündən hesablanır. Həmin əsas üzrə inzibati nəzarət icraatı informasiya sistemi vasitəsilə həyata keçirilir. Yəni, inzibati nəzarəti həyata keçirən orqan aktlar və ya müraciətlər üzrə inzibati nəzarət icraatı zamanı mübahisə doğuran bələdiyyə aktının və bu aktın qəbul edilməsi ilə bağlı əlavə sənədlərin və ya məlumatların ona göndərilməsi barədə müvafiq bələdiyyəyə müraciət edir. Bələdiyyə həmin sənədləri və ya məlumatları sorğunu aldığı tarixdən 3 iş günü ərzində, həmin sənədlərin və ya

məlumatların əldə edilməsi əlavə zaman tələb etdiyi halda isə 10 iş günü ərzində inzibati nəzarəti həyata keçirən orqana informasiya sistemi vasitəsilə təqdim edir.

İnzibati nəzarəti həyata keçirən orqan inzibati nəzarət icraatı zamanı işin düzgün həlli üçün əhəmiyyət kəsb edən bütün faktiki halların hərtərəfli, tam və obyektiv öyrənilməsi üçün yerində araşdırma aparmaq və bələdiyyələrin vəzifəli şəxslərindən, bələdiyyə qulluqçularından və digər aidiyyəti şəxslərdən bununla bağlı yazılı şəkildə məlumatlar, arayışlar almaq hüququna malikdir və bələdiyyələr tərəfindən bu cür araşdırmalar aparılmasına maneə törədilməməlidir.

İnzibati nəzarəti həyata keçirən orqan inzibati nəzarət icraatı nəticəsində bələdiyyənin fəaliyyətinin qanunazidd olduğunu müəyyən etdikdə, həmin fəaliyyətin dayandırılması və vurulmuş ziyanın aradan qaldırılması barədə 5 iş günü müddətində müvafiq bələdiyyəyə müraciət edir. Bələdiyyə tərəfindən həmin müraciətə 5 iş günü müddətində bələdiyyə iclasında baxılaraq nəticəsi barədə inzibati nəzarəti həyata keçirən orqana məlumat verilir.

İnzibati nəzarəti həyata keçirən orqan inzibati nəzarət icraatı nəticəsində bələdiyyə aktının normativ hüquqi aktlara zidd olduğunu müəyyən etdikdə, həmin aktın dəyişdirilməsi və ya ləğv edilməsi barədə 5 iş günü müddətində müvafiq bələdiyyəyə təklif təqdim edərək informasiya sistemində müvafiq aktın qarşısında qeyd edir. Bələdiyyə tərəfindən həmin təklifə 5 iş günü müddətində bələdiyyə iclasında baxılaraq nəticəsi barədə inzibati nəzarəti həyata keçirən orqana məlumat verilir.

İnzibati nəzarəti həyata keçirən orqanın müraciəti 5 iş günü müddətində müvafiq bələdiyyə tərəfindən yerinə yetirilmədikdə, o, müvafiq bələdiyyəyə müraciət etdiyi gündən 15 iş günü ərzində məhkəməyə müraciət edir. Məhkəməyə müraciət edilməsi barədə müvafiq bələdiyyəyə dərhal məlumat verilir.

Hər hansı bələdiyyə aktı və ya bələdiyyənin fəaliyyəti dövlət mənafeələrinə və ya ictimai mənafeələrə ziyan vura bilərsə, inzibati nəzarəti həyata keçirən orqan müvafiq bələdiyyəyə dərhal həmin aktın ləğv edilməsini (dəyişdirilməsini) və ya həmin fəaliyyətə xitam verilməsini təklif edir. Bu təklif 3 iş günü müddətində yerinə yetirilmədikdə, inzibati nəzarəti həyata keçirən orqan dərhal məhkəməyə müraciət edir və həmin iddianın təmin edilməsi ilə bağlı qanunvericilikdə müəyyən edilmiş qaydada müvafiq qərar çıxarılmasını məhkəmədən xahiş edir.

Bəzi hallarda Baş idarə tərəfindən verilmiş təklifin təmin edilməməsi hallarına rast gəlinir. Belə olduqda qanunvericiliyin tələbinə əsasən müvafiq məhkəməyə müraciət olunur. Məsələn, 2025-ci il ərzində bələdiyyələr tərəfindən təmin olunmayan 7 təklif üzrə məhkəmələrə iddialar verilmiş və nəticədə qanunsuz qərarlar ləğv edilmişdir.

Bələdiyyənin fəaliyyətində cinayət əlamətləri aşkar edildikdə, inzibati nəzarəti həyata keçirən orqan müvafiq tədbirlər görülməsi üçün səlahiyyətli dövlət orqanına müraciət edir.

Həmçinin bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarəti həyata keçirən orqan bələdiyyələrin fəaliyyətində qanunçuluq prinsipinə riayət olunmasının təmin edilməsi ilə bağlı təhlil və ümumiləşdirmələr aparır və onları öz təklif və tövsiyələri ilə birlikdə müvafiq bələdiyyələrə təqdim edir. Bu təklif və tövsiyələr alındığı gündən 5 iş günü ərzində bələdiyyələrin iclaslarında müzakirə

olunur və müvafiq qərar qəbul olunur.

Bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarəti həyata keçirən orqanın və onun vəzifəli şəxslərinin qanuna zidd qərar və ya hərəkətlərindən (hərəkətsizliyindən) Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinə və məhkəməyə qanunla müəyyən edilmiş qaydada şikayət verilə bilər.

3.3. Bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarətin nəticələri barədə təhlil

Beləliklə, bələdiyyələrin fəaliyyətində qanunçuluğa riayət edilməsi baxımından həyata keçirilən inzibati nəzarətin nəticələri Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən mütəmadi olaraq ümumiləşdirilərək təhlillər aparılır və bələdiyyələr tərəfindən yol verilən xarakterik pozuntular müəyyənləşdirilir.

Ümumiləşdirmə və təhlillərin nəticələri nəzərə alınaraq aşkar olunan pozuntuların və çatışmazlıqların qarşısının alınması məqsədilə bələdiyyələrlə davamlı metodoloji iş aparılır, bələdiyyə fəaliyyəti ilə bağlı maarifçilik tədbirlərinin gündəliyi və mövzuları təsdiq olunaraq müvafiq tövsiyələr, metodik vəsaitlər hazırlanaraq bütün bələdiyyələrə göndərilir, eyni zamanda seminar-müşavirələr təşkil edilir.

Həmçinin bələdiyyələr tərəfindən qəbul edilən aktlara inzibati nəzarət icraatı qaydasında baxılarkən, eləcə də vətəndaş müraciətlərinə baxılarkən qanunvericiliyin tələblərinə zidd hallar aşkar edildikdə bələdiyyələrə həmin aktların dəyişdirilməsi və ya ləğv edilməsi barədə təklif, qanunvericiliyin tələblərinə riayət edilməsi barədə tövsiyə verilir, bələdiyyə fəaliyyətinin müxtəlif dövrlər üzrə araşdırılması zamanı cinayət əlamətləri aşkar edilərək toplanmış sənədlər hüquqi qiymət verilməsi üçün əidiyyəti üzrə istintaq orqanlarına göndərilir.

Ümumilikdə bələdiyyələr tərəfindən qanunçuluğun və şəffaflığın təmin edilməsi, korrupsiyaya, habelə digər hüquqpozmalara şərait yaradan halların qarşısının alınması üzrə inzibati nəzarət qaydasında tədbirlər görülərək vətəndaş müraciətlərinin, qanuni və əsaslı tələblərinin təmin olunması, nəticədə vətəndaş məmnunluğunun artırılması istiqamətində də tədbirlər görülür.

Bələdiyyə fəaliyyəti ilə bağlı müraciətlərin məzmununa baxsaq onların əsasən aşağıdakı məsələləri əhatə etdiyini görürük:

- **Bakı şəhəri üzrə** bələdiyyələrin fəaliyyətinə dair şikayətlər əsasən yerli vergilər və qanunsuz ayrılmış torpaq sahələri barədədir. Yerli vergilərlə bağlı narazılıqların yaranması əksər hallarda bələdiyyələr tərəfindən ərazilərində olan vergi ödəyicilərinin və obyektlərin tam və düzgün uçota alınmamasından, torpaq sahələri ilə bağlı isə əvvəlki dövrlərdə qanunvericiliyin tələblərinin pozulmaqla ayrılmasından qaynaqlanır.
- **Region bələdiyyələrinin fəaliyyətinə dair** şikayətlər əsasən torpaq sahəsinin ayrılması, bələdiyyə torpaqlarının zəbt edilməsi, yaxud təyinatından kənar istifadə edilməsi barədədir. Bu şikayətlərin əsas səbəbi əhəlinin bələdiyyə torpaqlarının ayrılması ilə bağlı qanunvericiliyin tələblərini bilməməsi, bələdiyyələrdə mülkiyyətlərinə aid torpaqlar barədə ətraflı məlumatın olmaması, torpaqayırma prosedurlarının uzun müddət tələb etməsi, bələdiyyə torpaqları üzərində nəzarətin, o cümlədən torpaqların mühafizəsinin düzgün təşkil edilməməsi,

bəzən isə bələdiyyələrin vəzifəli şəxslərinin bələdiyyə torpaqlarından qanunsuz istifadəyə şərait yaratmasıdır.

Baş idarə tərəfindən aparılmış təhlillərə əsasən deyə bilərik ki, aşkar edilən pozuntular əksər hallarda bələdiyyənin vəzifəli şəxsləri tərəfindən vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadə edilməsi, kollegiallıq prinsipinə zidd olaraq təkbaşına qərarlar qəbul edilməsi, saxta sənədlərdən istifadə edilməsi, yerli büdcə vəsaitlərinin mənimsənilməsi və israf edilməsi, bələdiyyənin mülkiyyətinə aid torpaq sahələri ayrılarkən qanunvericiliyin tələblərinə əməl olunmaması, torpaq sahələrinin mühafizəsi və istifadəsi qaydalarının pozulması, torpaqlardan qanunsuz istifadə, yerli vergi və ödənişlərin düzgün hesablanmaması, qanuni güzəştlərin tətbiq edilməməsi ilə bağlı məsələləri əhatə edir.

Bələdiyyələrin fəaliyyətinə mane olan hallar əsasən yerli özünüidarəetmə ilə bağlı bəzi məsələlər üzrə normativ-hüquqi tənzimləmənin təkamil olmaması, bələdiyyə torpaqlarının ayrılması prosedurunun mürəkkəbliyi, maliyyə imkanlarının məhdud olması, əhali ilə münasibətlərin düzgün qurulmaması, aşkarlıq və şəffaflığın, bələdiyyə üzv və qulluqçularının bilik və bacarıqlarının lazımi səviyyədə olmaması və yerli öznüidarəetmədə formal iştiraklarından qaynaqlanır.

Bu vəsait ümumilikdə yerlərdə özünüidarəetmənin düzgün təşkil olunması və icra edilməsi üçün bələdiyyə üzv və qulluqçularının yerli özünüidarəetmə ilə bağlı fundamental məsələlər, o cümlədən bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarətin anlayışı, əsasları, istiqamətləri, həyata keçirilmə şərtləri barədə biliklərinin artırılması, bu sahədə mövcud xarakterik pozuntuların bir daha bələdiyyələrin nəzərinə çatdırılaraq həmin sahələrə diqqətin artırılması, bələdiyyələrdə fəaliyyətin qanunvericiliyin tələblərinə uyğun qurulması, bələdiyyələrin vəzifəli şəxslərinin öz vəzifə səlahiyyətlərini layiqincə yerinə yetirməsinə nail olmaq məqsədilə hazırlanmışdır.

Azərbaycan Respublikası
Ədliyyə Nazirliyi

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası;
2. Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi;
3. Azərbaycan Respublikasının Torpaq Məcəlləsi;
4. Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsi;
5. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi;
6. Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətlər Məcəlləsi;
7. Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi;
8. Yerli özünüidarə haqqında Avropa Xartiyası;
9. “Bələdiyyələrin statusu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu;
10. “Yerli rəy sorğusu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu;
11. “Bələdiyyələrin daimi və başqa komissiyaları haqqında” Əsasnamənin təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu;
12. “Bələdiyyələrin maliyyəsinin əsasları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu;
13. “Yerli (bələdiyyə) vergi və ödənişlər haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu;
14. “İcra haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu;
15. “Bələdiyyələrin əraziləri və torpaqları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu;
16. “Bələdiyyə torpaqlarının idarə edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu;
17. “Torpaq icarəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu;
18. “Bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarət haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu;
19. Fərman Salmanlı - Yerli özünüidarəetmənin təməl prinsipləri və tarixi inkişaf mərhələləri. Bakı, 2024;
20. Mehdi Səlimzadə, Qədir Xəlilov – Yerli özünüidarəetmə: anlayış, təcrübə, əməkdaşlıq, hüquqi əsaslar. Bakı, 2010;
21. İ.O.Quliyev – Azərbaycan Respublikasının Bələdiyyə Hüququ. Dərslik. 1-ci Kitab. Bakı, 2020.
22. İ.O.Quliyev – Azərbaycan Respublikasının Bələdiyyə Hüququ (nəzəri və praktiki sxemlərdə). Dərslik. 3-cü Kitab. Bakı, 2019.

Azərbaycan Respublikası
Ədliyyə Nazirliyi

Bakı - 2026